

**VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIO FAKULTETO**

FINANSŲ IR APSKAITOS KATEDRA

Apskaita, finansai ir bankininkystė 62404S102

DONATAS DAMANAUSKAS

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

KOMERCINIO BANKO LIKVIDUMO VALDYMAS

KAUNAS 2011

**VILNIAUS UNIVERSITETO
KAUNO HUMANITARINIO FAKULTETO**

FINANSŲ IR APSKAITOS KATEDRA

DONATAS DAMANAUSKAS

MAGISTRO BAIGIAMASIS DARBAS

KOMERCINIO BANKO LIKVIDUMO VALDYMAS

Darbo vadovas _____
(parašas)

(darbo vadovo mokslo laipsnis,
Mokslo pedagoginis vardas,
Vardas ir pavardė)

Magistrantas _____
(parašas)

Darbo įteikimo data _____

Registracijos Nr. _____

Kaunas 2011

TURINYS

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS	4
ĮVADAS	5
1. LIKVIDUMO RIZIKA BEI JOS VALDYMO TEORINIAI ASPEKTAI.....	7
1.1. Likvidumo rizikos vieta bendroje banko rizikų sistemoje.....	7
1.2. Bendrieji komercinių bankų rizikos valdymo principai.....	14
1.3. Banko likvidumo rizikos valdymo ypatybės.....	17
2. LIKVIDUMO RIZIKOS KRITERIJAI IR PARAMETRAI	222
2.1. Bankų likvidumo rodikliai.....	222
2.2. Likvidumo riziką ribojantys normatyvai.....	244
3. UAB MEDICINOS BANKAS LIKVIDUMO VALDYMAS.....	32
3.1. Banko turto ir įsipareigojimų valdymas.....	32
3.2. Banko likvidumo rodiklių analizė ir vertinimas.....	41
IŠVADOS.....	48
SUMMARY	50
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	51
PRIEDAI.....	54

LENTELIŲ IR PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Lentelių sąrašas

1 lentelė Likvidumo rodikliai.....	23
2 lentelė Banko likvidų turtą bei einamuosius aktyvus sudarantys straipsniai.....	25
3 lentelė Paskolų rizikos koeficientai.....	27
4 lentelė Trendinio likvidumo planavimas.....	30
5 lentelė UAB Medicinos bankas kreditavimo veikla ir atidėjiniai.....	40
6 lentelė UAB Medicinos bankas įsipareigojimams klientams.....	41
7 lentelė UAB Medicinos bankas akcininkų nuosavybės ir įsipareigojimų pagrindinių straipsnių dinamika 2008 – 2010 m.	41
8 lentelė UAB Medicinos bankas likvidumo rodiklio kitimas 2008 m. – 2010 m.....	42
9 lentelė UAB Medicinos bankas piniginių srautų grupavimas.....	42
10 lentelė Likvidumo rodiklių dinamika 2008 m. – 2010 m.....	45

Paveikslų sąrašas

1 pav. Apibendrinta banko rizikos schema.....	11
2 pav. Komercinių bankų pagrindinės rizikos.....	12
3 pav. Banko rizikos klasifikavimas.....	13
4 pav. Likvidumo svarba banko veiklai.....	17
5 pav. Banko aktyvai ir jų atskirų straipsnių dinamika.....	36
6 pav. Ypač likvidžių aktyvų santykis su visu banko turtu.....	37

IVADAS

Kiekvienos valstybės ūkiniame gyvenime ypač svarbus vaidmuo tenka jos finansų sistemai. Komerciniai bankai sudaro vieningo finansų mechanizmo dalį ir yra svarbiausia jo grandis.

Pagrindinis bankų rizikos valdymo tikslas – išlaikyti tokį rizikos lygį, kad ekonominės aplinkos pokyčiai ar svyravimai nesukeltų pavojaus stabiliai banko veiklai.

Likvidumas yra grandis, siejanti banko pelningumą su banko saugumu – likvidumas padeda nustatyti optimalų saugumą, siekiant pageidaujamo pelningumo. Kasdienis kiekvieno banko rūpestis – turėti pakankamą likvidumą, t.y. suėjus terminui, sugebėti įvykdyti visus skolinius ir kitus sutartinius įsipareigojimus, nesvarbu, kokie jie būtų. Tokio sugebėjimo diskretumas vienodai pavojingas konkrečiam bankui ir visai bankų bei finansų rinkai

Kaip pademonstravo paskutinė finansų krizė – pagrindinė komercinių bankų bankrotų priežastis – negebėjimas vykdyti savo įsipareigojimus t.y. likvidumo krizė. Likvidumo praradimas vienodai pavojingas konkrečiam bankui ir visai bankų bei finansų rinkai. Tai gali reikšti tik laikinus banko sunkumus, bet gali būti ir jo nemokumo požymis. Reakcija į šį reiškinį irgi nevienoda – jis gali sukelti tik lengvą išgąstį šalies bankų ir finansų rinkose arba visuotinę paniką ir šalies finansų sistemos krizę.

Teisingas bankų, kaip svarbiausios finansų sistemos grandies, rizikos įvertinimas visuomet yra centrinio banko ar kredito įstaigų priežiūros institucijos vienas iš prioritetinių uždavinių. Tinkamai vertinant bankų riziką, galima laiku užkirsti kelią finansinėms krizėms, o kartu išvengti bereikalingų suvaržymų, stabdančių finansų sektoriaus ir viso ūkio plėtrą. Patys bankai irgi suvokia būtinybę turėti savo rizikos vertimo sistemas – vadybininkai nuolat vertina atskirų projektų ar investicijų rizikingumą, banko valdytojai daro strateginius sprendimus dėl veiklos pelningumo ir rizikos profilio visos organizacijos mastu.

Dėl visų minėtų priežasčių bankų likvidumo rizikos valdymo problemos pastaruoju metu susilaukia daug mokslinės visuomenės dėmesio.

Darbo problema. Komerciniai bankai susiduria su likvidumo rizikos vertinimo ir valdymo problemomis bendrame veiklos kontekste t.y. tuo pačiu metu siekiama skirtingų tikslų: užtikrinti saugų veiklos tęstinumą ir garantuoti bankų savininkams pakankamą pelningumo lygį. Likvidumo rizika atsiranda vykdant pelningas, bet rizikingas operacijas, neatitinkant banko balanso turtui bei įsipareigojimams.

Darbo **objektas** – likvidumo rizikos valdymas UAB Medicinos bankas.

Darbo **tikslas** – atskleisti bankų likvidumo rizikos ypatybes, kriterijus, jos valdymo būtinybę, iširti likvidumo rizikos valdymą konkrečiame komerciniame banke

Darbo tikslui pasiekti keliama šie **uždaviniai**:

1. Išskirti likvidumo rizikos vietą bendroje banko rizikų sistemoje;
2. Išnagrinėti likvidumo svarbą banko veiklai .
3. Atskleisti likvidumo riziką įtakojančius veiksnius.
4. Atlikti UAB „Medicinos bankas“ banko likvidumo valdymo analizę.
5. Įvertinti UAB „Medicinos bankas“ banko likvidumo būklę 2008 – 2010 m.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro trys pagrindinės dalys. Pirmoje darbo dalyje aptariama likvidumo samprata bei likvidumo valdymo pagrindiniai teoriniai aspektai. Pirmiausiai išsiaiškinama likvidumo rizikos vieta bendroje banko rizikų sistemoje, likvidumo svarba banko veiklai. Išsiaiškinus esminius likvidumo sampratos momentus prieinama prie likvidumą lemiančių veiksnių bei likvidumo valdymo aptarimo. Antroje dalyje nagrinėjami likvidumo rizikos parametrai ir jų kriterijai. Išskiriami pagrindiniai likvidumo rodikliai bei jų skaičiavimai. Aptariami Lietuvos banko nustatyti likvidumo riziką ribojantys normatyvai. Trečioji darbo dalis skirta pasirinkto komercinio banko UAB Medicinos bankas likvidumo rizikos valdymo analizei ir realios likvidumo situacijos šiame banke 2008 – 2010 metais tyrimui.

UAB Medicinos bankas pasirinktas kaip mažiausias, pagal turto ir rinkos dalį Lietuvoje veikiantis komercinis bankas. Analizės laikotarpis - 2008 – 2010 metai pasirinktas nes tai pasaulinės finansinės krizės, labiausiai paveikusios komercinių bankų sektorių laikotarpis.

Tyrimo eigą apsunkino tai, kad UAB Medicinos bankas viešai pateikiamos informacijos kiekis nebuvo pakankamas visiems, ekonominėje literatūroje apibūdinamiems rodikliams, apskaičiuoti.

Magistro darbe naudoti **metodai**: teorinė aprašomoji analizė, lyginimų, apibendrinimų metodika. Statistinių duomenų sisteminimas ir analizė, nagrinėjant komercinių bankų likvidumo rizikos valdymą, rodiklių dinamiką ir pokyčių tendencijas.

Rašant baigiamąjį darbą naudota **pagrindinė literatūra** - teisiniai aktai, ekonominė literatūra, straipsniai periodiniuose leidiniuose, normatyvų skaičiavimo taisyklės, Lietuvos komercinių bankų metinių ataskaitų apžvalga.

Darbo apimtis - 54 puslapiai, darbe pateikiama 10 lentelių, 6 paveikslai, darbe panaudoti 40 literatūros šaltinių.

1. LIKVIDUMO RIZIKA BEI JOS VALDYMO TEORINIAI ASPEKTAI

1.1. Likvidumo rizikos vieta bendroje banko rizikų sistemoje

Verslas, organizuotas rinkos pagrindais, yra visada susijęs su rizika, kuriai daro įtaką įvairūs veiksniai, keičiantys verslo aplinką (Laskienė, Snieška, 2003). Dėl besikeičiančios aplinkos atsiranda verslo neapibrėžtumas, prognozuojamų rezultatų neužtikrintumas, rizikingi sprendimai. Šiandien yra atliekama daug mokslinių tyrimų ateities prognozavimo ir rizikingų sprendimų priėmimo problemoms analizuoti. Didelė dalis šių tyrimų skiriama rizikos identifikavimo, analizės bei valdymo metodikai kurti. Rizika apima įvairiausias veiklos sritis, todėl ir mokslinėje literatūroje autoriai pateikia įvairius rizikos apibrėžimus.

Rizikos sampratos analizę reikia pradėti nuo rizikos sampratos plačiaja prasme analizės. Tik tuomet galima bus tiksliau apibūdinti likvidumo rizikos esmę. Mokslinėje literatūroje yra labai daug įvairių rizikos sampratų. Terminas „rizika“ yra kilęs iš graikų kalbos žodžio *ridsikon*, *ridsa* – uola; italų kalba *risco* – pavojus, grėsmė; prancūziškai *risque* – grėsmė, rizikuoti.

Daugelis autorių (Knight, 1921, Gegužis, 2003, Warren, 1992, Adams, 2000) terminus „rizika“ ir „neapibrėžtumas“ atskiria. Sąvoka „rizika“ ir „neapibrėžtumas“, J. Adams (2000) nuomone, tapo specialiais terminais literatūroje apie riziką ir saugumą nuo 1921 metų, kai Frank Knight savo darbe „Rizika, neapibrėžtumas ir pelnas“ apibendrina: „jei jūs nežinote, kas atsitiks, bet žinote galimybes, tai ir yra rizika, o jei nežinote netgi galimybių, tai yra neapibrėžtumas“ (Adams, 2000).

A. Gegužio (2003) nuomone, šalia rizikos ir neapibrėžtumo, kaip aplinkos, kurioje priimami sprendimai, naudojama apibrėžtumo aplinkos samprata, kuri padeda atskleisti rizikos ir neapibrėžtumo sąvokų specifiką. Apibrėžtumo sąlygomis priimant sprendimus žinoma, koks bus kiekvienos alternatyvos rezultatas. Tačiau remiantis ekonomikos teorija, verslo apibrėžtumas yra laikina būseną ir, kaip rašė F. Knight „jei visi pokyčiai vyktų pagal nekintamus ir visuotinai žinomus dėsnius, jų atsiradimą būtų galima numatyti be galo ilgam periodui į ateitį, o tai sukurtų tobulą produkto verčių paskirstymą ir negalėtų atsirasti pelnas (nuostolis)“ (Knight, 1921). A. Gegužis (2003) taip pat nurodo, kad rizikos aplinkoje priimti sprendimai apibūdinami kaip tokie, kurių rezultatai yra žinomi, o neapibrėžtumas siejamas su situacijomis, kai sprendimų rezultatai negali būti analizuojami. Kad rizika ir neapibrėžtumas yra atskirtinos sąvokos, taip pat mano V. Gronskas (2003), V. Rutkauskas (1996). Be to, jie pažymi, kad rizika yra galimybė patirti neigiamą poveikį esant pavojingai situacijai.

Taigi visų šių autorių nuomone, terminus „rizika“ ir „neapibrėžtumas“ tikslinga atskirti.

Kitų autorių nuomone (Laskienė, Snieška, 2003), sąvokos „rizika“ ir „neapibrėžtumas“ yra sinonimai, nes jos iš esmės reiškia tą patį.

Pats terminas „rizika“ turi dvi pagrindines reikšmes: 1) galimas pavojus, gresianti žala bei nelaimė ir 2) veikimas, tikintis gero rezultato. Egzistuoja tiesioginis ryšys tarp rizikos ir galimo laimėjimo: kuo didesnė galimybė pasireikšti neigiamam įvykiui, tuo didesnė galima nauda, jei tai neatsitiks. Anot V. Gronsko (1993) tai ir skatina subjektus veikti, nors jie žino, kad tikslo gali ir nepasiekti. Vadinasi, rizika apima ir kitą prasmę – ryžtą veikti neaiškiomis aplinkybėmis, tikintis sėkmės.

Įprasta teigti, kad rizika – tai neigiami veiksniai, kurie pasireiškia organizuojant veiklą. Kitaip tariant, tai yra tikimybė, kad investicijos realus rezultatas bus kitoks nei lauktasis (planuojamasis) rezultatas. Kuo didesnis bus nukrypimas nuo planuotojo, tuo didesnė rizika. Jei planuojamasis rezultatas yra užtikrintas ir tiksliai žinomas, vadinasi, jokios rizikos čia nėra. Anot G. Kancerevyčiaus (2004), rizika turi du matmenis – kiekį (t.y. potencialaus nuostolio dydį) ir kokybę (t.y. potencialaus nuostolio patyrimo tikimybę).

Rizika kaip praradimų ir nuostolio galimybė apibūdinama Webster's (2002) žodyne. Panašiai riziką apibrėžia ir daugelis kitų autorių (Vaughan, 1997, Gronskas, 1993, Adams, 2000, Lydeka, Drilingas, 2001). Tačiau, rizika taip pat yra siejama su prarasta ar maksimaliai neišnaudota galimybe. D. McNamee (2000) teigia: „...rizika yra galimybė, kad faktiškai rezultatai skirsis nuo suplanuotų, atsiradusios galimybės bus neišnaudotos arba išnaudotos netinkamai“. R. Bagdonienė (2000) taip pat skiria du požiūrius į riziką :

- 1) nepageidaujamo įvykio (nepasisekimo) tikimybė;
- 2) prarasta ar maksimaliai neišnaudota galimybė.

Remiantis atlikta mokslinės literatūros analize išryškėja, kad daugelis autorių terminus „neapibrėžtumas“ ir „rizika“ atskiria. Nagrinėjant rizikos sampratą mokslinėje literatūroje išryškėjo dvejopa rizikos prasmė: viena jų reiškia praradimų galimybę, kita – galimybę veikti neaiškiomis aplinkybėmis. Taip pat didelė dauguma autorių riziką apibūdina vienareikšmiškai - kaip potencialių praradimų tikimybę ir tik nedaugelis pažymi, kad rizika – tai prarasta ar neišnaudota galimybė.

Taigi atlikus literatūros analizę, manoma, kad rizikos sąvoką reikėtų apibrėžti taip:
Rizika – tai praradimų arba neigiamo poveikio galimybė esant neapibrėžtomis aplinkybėms.

Visos organizacijos susiduria su vienokia ar kitokia rizika, lemiančia jų veiklą bei rezultatus. Rizikos įvertinimo ir valdymo problema yra itin aktuali komerciniame banke, ją reikia spręsti siekiant, kad bankų sektorius būtų saugus ir patikimas. Komercinis bankas, veikdamas sudėtingoje rinkos aplinkoje, neišvengiamai susiduria su įvairių rūšių rizika. Kadangi rizikos visiškai išvengti neįmanoma, ją reikia tinkamai valdyti. Rizikos valdymas – tai procesas, kuris leidžia banko akcininkams neviršijant priimtinos rizikos maksimizuoti banko pelną.

Dabartinės efektyvios bankininkystės finansų valdymo esmė – rizikos valdymas, kadangi jai priskiriami tik nuostoliai. Pagrindinis prieštaravimas yra tai, kad tuo pačiu metu negalima mažinti rizikos ir didinti pajamų. Banko vadovybė privalo taip valdyti pelno ir rizikos santykį, kad maksimizuodama pajamas pasirinktų tinkamiausią rizikos lygį.

Pasak G. Ševčenko, L. Ustinovičiaus, R. Balsevič (2004), rizika – tai bet kurio gamintojo, taip pat ir banko, charakteristika, kuri rodo jos vykdomos veiklos galutinio rezultato neapibrėžtumą ir galimus padarinius. Rizikos valdymo poreikis kyla ne tik bankams, nors būtent bankai yra finansų įstaigos, parodančios šalies ekonomikos likvidumą, bet ir kitoms finansų institucijoms, taip pat ir nekilnojamojo turto kompanijoms. Šiose organizacijose yra išorinių rizikos lygio apribojimų. Dėl to rizikos valdymas yra būtina ir neatsiejama finansinės kontrolės dalis. G. Kancerevyčiaus (2004) nuomone, rizikas geriausia yra nagrinėti remiantis finansinių institucijų, t.y. bankų veikla. Jo nuomone, pirmiausia dėl to, kad finansinės institucijos yra veikiamos rinkos rizikų, kurios kyla iš finansinių institucijų veiklos specifikos, t.y. jos formuoja investicijų portfelius iš skolos ir nuosavybės vertybinių popierių, prekiauja valiuta. Antra priežastis, dėl kurios yra geriausia rizikas nagrinėti remiantis finansinių institucijų pavyzdžiu, jos suteikia kreditus, kuriančius ateityje prognozuojamus pinigų srautus. Vadinasi, šie srautai yra rizikingi ir ši veikla patiria kredito riziką. Kadangi finansų institucijų įsipareigojimus sudaro visuomenės ir kitų finansinių institucijų patikėtos lėšos, finansų institucijos privalo laikytis centrinio banko nustatytų riziką ribojančių normatyvų.

Ypatingas valstybės požiūris į finansų ir bankų sektorių nusako bankų veiklos specifiką, susijusią su tam tikros rūšies paslaugų teikimu (depozitų transformavimas į paskolas, likvidumo instrumentų tiekimas, informacijos apie skolintojus kaupimas), taip pat ir į įvairius neigiamus reiškinius, kuriuos nacionalinei ekonomikai ir socialiniam stabilumui sukelia bankų krizės. Kai kurių autorių nuomone (Ivaškevičius, Sakalas 1997), banko finansinis tikslas apibrėžiamas taip: užtikrinti aukštą pelningumo/ kapitalo rentabilumo lygį ir bankui patikėtų lėšų saugumą. Tarp šių rodiklių yra tam tikras prieštaravimas. Banko didesnio pelningumo/ rentabilumo siekimas remiasi ekonomiško principu. Kita vertus, yra tam tikrų finansinių apribojimų. Tarp investicijų ir finansų turi būti išlaikyta pusiausvyra (Lisauskas, 1996), be to, skirtingi aktyvai duoda komerciniams bankams nevienodą pelną bei turi skirtingą rizikos laipsnį. Pusiausvyra pasiekama, kai kiekvienai investicijai yra reikiamų finansinių išteklių. Tokia proporcija kartais gali būti nevysiškai išlaikoma, pvz., ilgalaikės investicijos iš dalies tenkinamos iš trumpalaikių investicijų. Arba atvirkščiai, ilgalaikiai kreditai panaudojami trumpalaikėms atsargoms sudaryti. Todėl tobula ekonominė pusiausvyra nėra dažnas reiškinys. M. Jasienė (1998), Blank (2002) išskiria dvi finansinės pusiausvyros sudedamąsias dalis:

1. Pelno siekimą, lemiantį investavimo motyvą;

2. Likvidumą, išreiškiantį saugumo poreikį.

Kaip ir visų įmonių, bankų pagrindinis uždavinys yra maksimizuoti akcininkų naudą, išsaugant kapitalą ir didinant jo vertę. Viena iš galimybių šiam uždaviniui pasiekti – uždirbti grynojo pelno. Pelnas yra uždirbamas prisiimant riziką ir dažniausiai atsitinka taip, kad kuo daugiau imamasi rizikos, tuo daugiau galima uždirbti pelno arba patirti nuostolio. Todėl valdyti pelną be rizikos valdymo negalima (Kancerevyčius, 2004).

Visa banko veikla yra veikiamą rizikos. Ir V.Vaškėlaičio (2003) ir kitų autorių (Севрук, 1994) nuomonės dėl sąlygų, kuriomis rizikos lygis didėja, sutampa. Taigi rizikos lygis didėja, jeigu:

1. Problemų atsiranda neplanuotai ir staiga;
2. Esant palankiai ekonominei situacijai rizika plačiau išplinta;
3. Numatyti nauji tikslai, neatitinkantys ankstesnės įmonės praktikos;
4. Aukščiausio lygio vadovai ne visuomet turi kompetencijos priimti sprendimus, kurie padėtų finansinei institucijai išvengti didelių finansinių nuostolių;
5. Banko veiklą reglamentuojančių dokumentų trūkumai trukdo pasirinkti optimalius konkrečių situacijų sprendimo metodus.

Finansų teorija kol kas negali pasiūlyti visuotinai priimtos ir tuo pat metu išsamios rizikų klasifikacijos. Todėl praktiškai rizika reiškiasi įvairiai ir tradiciškai, ta pati rizikos rūšis gali būti įvardijama skirtingais terminais. Nepaisant rizikos klasifikacijos įvairovės, galima daryti prielaidą, kad kiekviena rizikos klasifikacija turėtų remtis tam tikrais principais (Ševčenko, Ustinovičius, Balsevič, 2004).

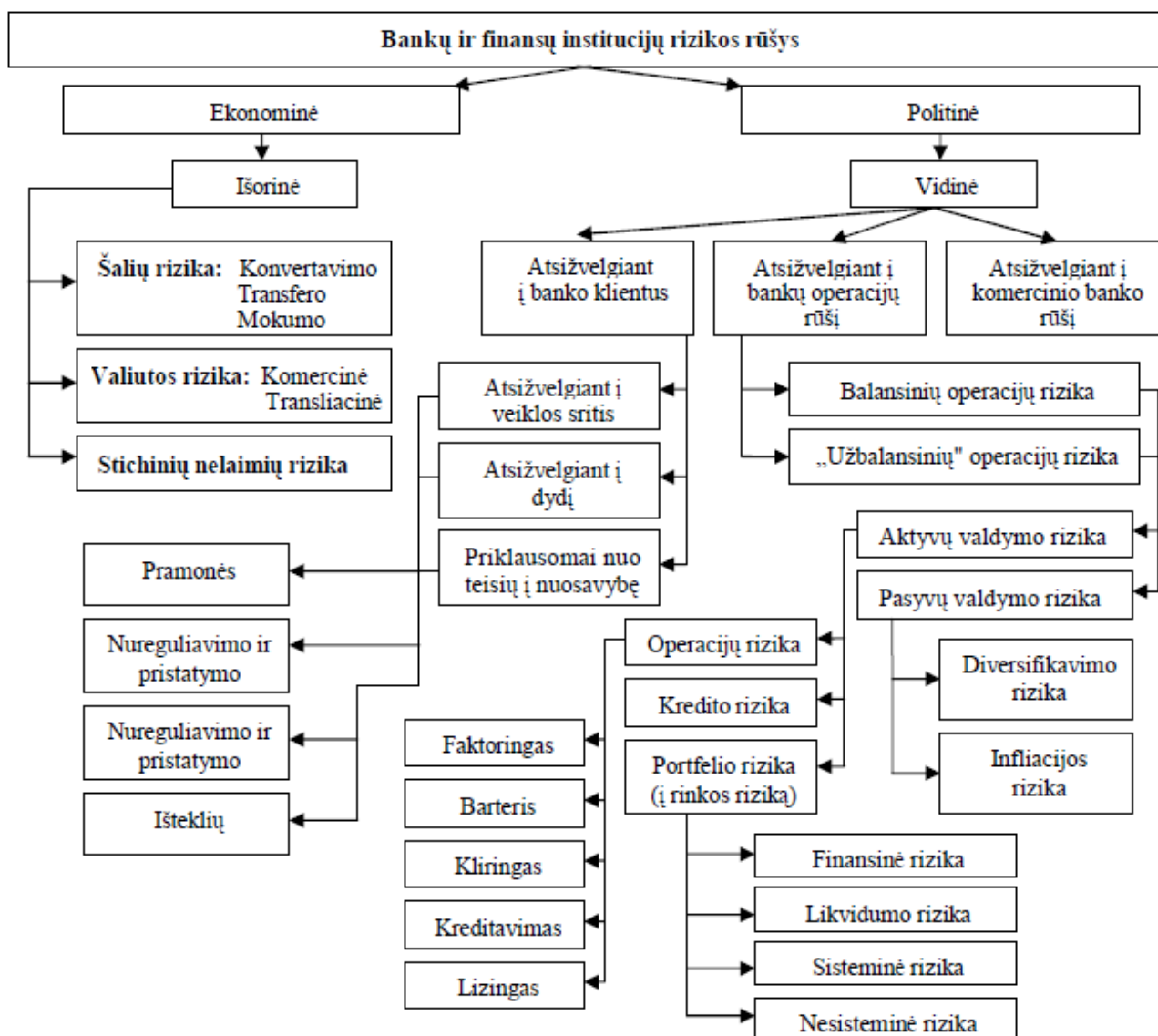
Klasifikacija turi apimti konkrečius klasifikavimo tikslus. Požymiai, pagal kuriuos rizikos skirstomos į atskiras grupes, turi būti susiję su klasifikavimo tikslais. Galimi tokie tikslai: rizikos šaltinių nustatymas, draudimo paslaugų nomenklatūros formavimas, spekuliacinių galimybių analizė, rizikos apsaugos metodų parinkimas ir pan.

Klasifikacija turi būti sisteminė. Hierarchinė klasifikuojamų rizikų struktūra turi rodyti tam tikru aspektu susijusius reiškinius. Į vieną grupę nereikėtų jungti skirtingo lygio rizikų.

Klasifikacija turi išlaikyti požymio grynumą. Požymiai turi būti tiksliai apibrėžti, o rizikos turi būti grupuojamos tik pagal vieną požymį.

Kiekvienas požymis turi apimti visas potencialias rizikos rūšis. Skirstyti rizikas į atskiras grupes pagal vienodą požymį reikia taip, kad būtų apimtos visos galimos rizikos rūšys.

Darbe pateikta dažniausiai aptinkamų banko veikloje rizikos rūšių klasifikacija (1 pav.).

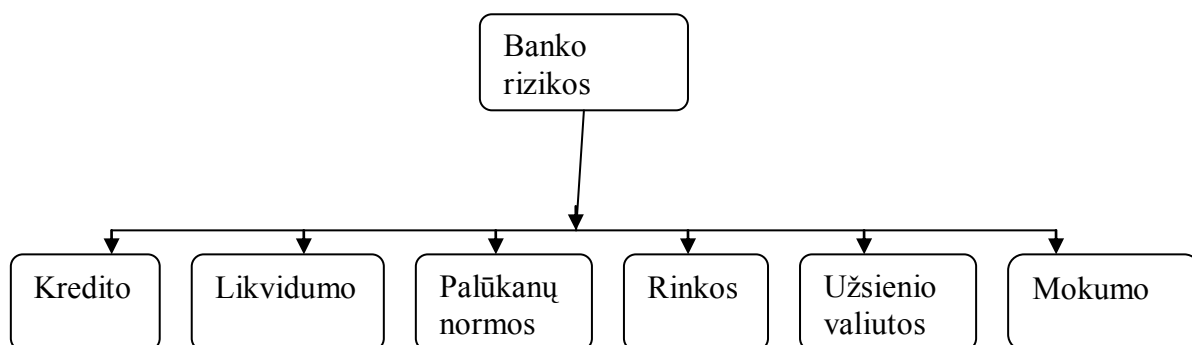

Šaltinis : Ševčenko, G., Ustinovičius, L., Balsevič, R. (2004). p 49.

1 pav. Apibendrinta banko rizikos schema

J.F.Sinkey (1994) nuomone, banko rizikos valdymas susideda iš trijų pagrindinių rizikų: kredito, likvidumo ir palūkanų normos. Čia likvidumo rizika sujungia užsienio valiutos, rinkos ir mokumo rizikas. Tuo tarpu J.Bessis (1998) šias rizikas išskiria ir kaip pagrindines, įvardija šešias banko rizikas (2 pav.).

Visa šiuolaikinė bankininkystės sistema yra pagrįsta dalinio rezervavimo principu. Tai reiškia, kad bankai negali skolinti visas turimas lėšas, turi palikti tam tikras atsargas, kad reikalui esant, galėtų atsiskaityti su indėlininkais (depozitoriais).

Šaltinis: Bessis, J. (1998) p.5

2 pav. Komercinių bankų pagrindinės rizikos

V. Lisauskas (1996) skiria keturias pagrindines banko rizikų grupes: technologinę (nekokybiški produktai, kapitalo trūkumas, veiklos žlugdymas, personalo klaidos), politinę (politinis nestabilumas, pasikeitimai pinigų ir finansų rinkoje), teisinę/institucinę (apskaitos standartai, operacijų atlikimo kaštai, normatyvinės bazės, įstatymų pasikeitimai) ir rinkos (pasiūlos ir paklausos pasikeitimai, dizaino trūkumai, kultūriniai veiksniai).

Specialistų analitikų nuomone, komerciniai bankai susiduria su dviejų tipų rizika: dinamine ir statistine.

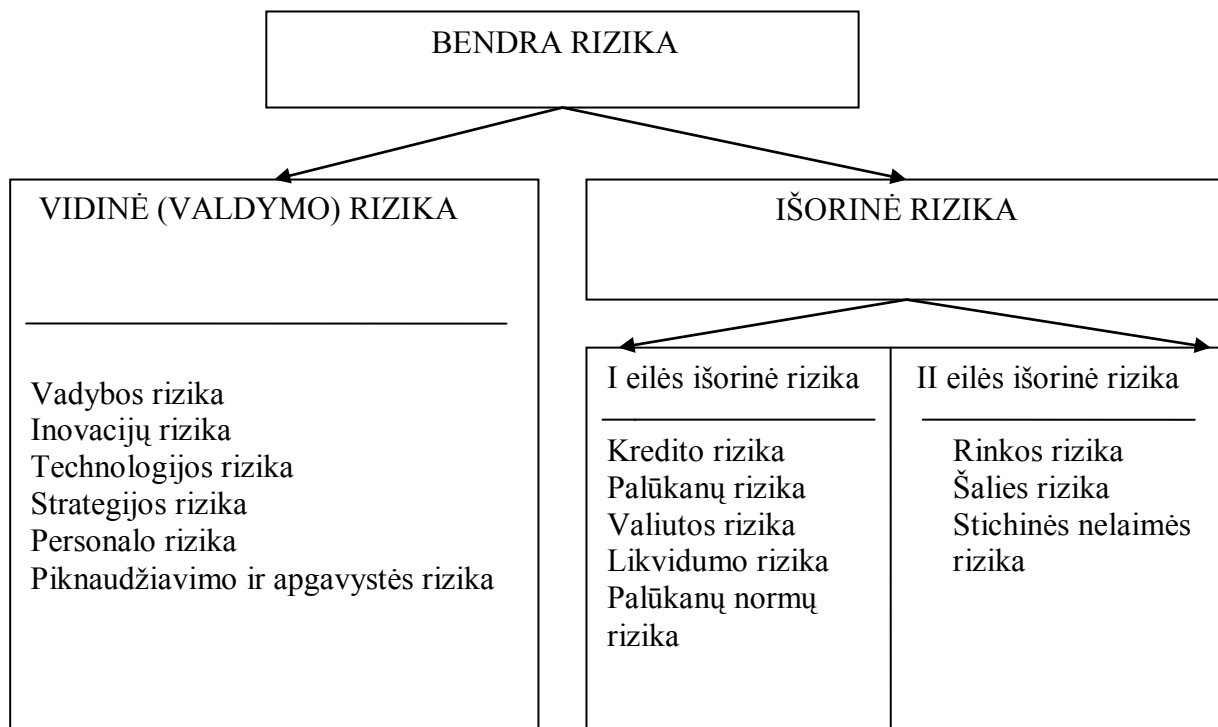
Dinaminė rizika – tai nenumatytų pasikeitimų rinkoje atsiradimas, rizikos sąlygų pokytis pasikeitus valdymo užduotims. (C.P.Obi 1998) dinaminę riziką apibūdina kaip neprognozuojamo pagrindinio kapitalo vertės pasikeitimo riziką, kuri atsiranda dėl valdymo sprendimų priėmimo arba dėl neapibrėžtų rinkos ir politinių aplinkybių pasikeitimų. Vadinasi, dinaminės rizikos atsiradimą lemia tiek finansinės institucijos veiklos vidiniai rezultatai, tiek išoriniai veiksniai, kurie visiškai nepriklauso nuo pačios organizacijos. Tokie pasikeitimai gali atnešti ir nuostolių, ir papildomų pajamų.

Statistinė rizika – tai realaus turto praradimo rizika, atsirandanti dėl padarytos nuosavybei žalos arba dėl netinkamo darbų organizavimo. Ši rizikos sritis lemia tik nuostolius.

Bankų rizikos valdyme rizikai įvertinti ir analizuoti dažniausiai taikomi matematiniai statistiniai metodai ir tikimybių teorijos priemonės. Grynojo pelno dydžio vidutinio kvadratinio nuokrypio dinamika naudojama rizikos lygio analizei. Konkrečios situacijos analizei atliekama statinė analizė. Tuomet visų pirma įvertinamas banko rizikos atsiradimo laikas (Севпук, 1994).

Kaip jau minėta, kuo daugiau rizikos prisiimama, tuo daugiau galima uždirbti pelno, arba patirti nuostolių (Kancerevyčius, 2004). Rizika rodo nuostolių tikimybę susidarius atitinkamai situacijai. Dažniausiai mokslininkai sutaria, kad rizikų skirstymas į vidinę ir išorinę yra tikslingas (3

pav.).

Šaltinis: Vaškelaitis, V. (2003). p. 64

3 pav. Banko rizikos klasifikavimas

Vidinė rizika susijusi su banko personalo pasirengimo, naudojamų technikos, technologijos lygiu, banko įvaizdžiu ir pan. Jos lygis labai priklauso nuo išorinės rizikos lygio.

I eilės išorinė rizika – tai rizika, kurios lygis priklauso nuo bankų sistemos lygio, jos teisinio reguliavimo. II eilės išorinė rizika priklauso nuo bendrų išorinės rizikos sąlygų – šalies ekonominės, politinės, socialinės situacijos. Vidinės ir I eilės išorinės rizikos skiriamasis bruožas – galimybė jas kontroliuoti, kitaip nei II eilės išorinė rizika.

Apibendrinant reikia pasakyti, kad bankas susiduria su skirtingomis rizikos rūšimis ir jos skiriasi pagal vietą, atsiradimo laikotarpį, išorinių ir vidinių veiksnių visumą, vadinasi, skiriasi pagal analizės būdą ir skaičiavimo metodiką. Visos rizikos rūšys taip pat viena su kita yra labai susijusios, t.y. vienos rizikos rūšies pasikeitimas sukelia beveik visų rizikos rūšių pasikeitimus, daugiau ar mažiau veikia viena kitą. Dėl to itin sunku pasirinkti konkretaus rizikos lygio analizės metodą. Šio metodo optimizavimas numato daugelio rizikos veiksnių išsamią analizę. Todėl konkretaus rizikos lygio analizės metodo bei optimalių veiksnių atranka yra labai svarbi ir reikalauja ypatingo dėmesio. Išnagrinėjus nemažai mokslinių darbų apie rizikos klasifikavimą ir vertinimą, galima padaryti išvadą, kad nėra visuotinai vartojamos ir tuo pat metu išsamios rizikų klasifikacijos, o banko rizikos struktūrai įtakos gali turėti ir rizikos įvertinimas bei informacijos lygis.

1.2. Bendrieji komercinių bankų rizikos valdymo principai

Rizikos valdymas yra procesas, kuriame identifikuojamos, įvertinamos ir kontroliuojamos visos patiriamos rizikos. Strateginis rizikos valdymas garantuoja, kad verslo plėtros planai atitiktų ilgalaikį planuojamą pelningumą ir priimtina riziką (toleranciją). Taktinis rizikos valdymo tikslas – užtikrinti, kad verslo sprendimai būtų priimami suderinti su banko rizikos profiliu, ir suteikti būtinus kontrolės mechanizmus. (G. Kancerevyčius 2004) rizikos valdymą apibūdina kaip procesą, kur yra identifikuojamos, įvertinamos, stebimos ir kontroliuojamos visos patiriamos rizikos. Tuo tarpu (V. Vaškelaitis 2003) rizikos valdymą įvardija kaip sprendimų priėmimą atsižvelgiant į informaciją, gautą analizuojant riziką.

Suvokimas, kad bankininkystė iš esmės yra banko rizikos valdymo verslas, sukuria nuolatinės verslo rizikos valdymo sistemas, į kurią įtraukiami visi banko padaliniai, būtinybę. Norint užtikrinti kryptingą ir koordinuotą veiklą, būtina formalizuoti rizikos valdymo politiką ir sukurti strategiją. Taikydamas tokias valdymo priemones, bankas gali iš anksto numatyti ir išvengti nepalankių jam įvykių, o ne tik sušvelninti jų padarinius (Севрук, 1994).

Pagrindinis banko veiklos rizikos valdymo tikslas – išlaikyti tokį rizikos lygį, kad ekonominės aplinkos pokyčiai, valiutų kursai, palūkanų normų ir pan. svyravimai nesukeltų pavojaus stabiliai banko veiklai, bankų bei bankų veiklos priežiūros institucijų nustatytą riziką ribojantiems normatyvams vykdyti.

Rizikos valdymo metodai ilgainiui evoliucionavo nuo labai primityvių iki labai sudėtingų, tačiau rizikos valdymo principai keitėsi nedaug. (G. Kancerevyčius 2004) skiria svarbiausius principus:

1. Riziką prisiimti būtina, norint uždirbti. Per daug griežtas rizikos ribojimas lemia verslo vangumą, o per laisvas - lemia per daug didelius nuostolius;
2. Rizikos valdymas turi būti lankstus;
3. Rizikos valdymo padalinys vadovybei turi laiku teikti integruotą, vientisą verslo padėties vaizdą;
4. Visa banko veikla, susijusi su rizikai jautrių produktų naudojimu, turi būti vykdoma tik pritarus įgaliotiems asmenims ar padaliniams;
5. Sandorių tvirtinimo įgaliojimai turi būti perduodami iš valdybos centrinei būstinei, o iš jos - padaliniams;
6. Verslo vienetai yra nepriklausomi ir atsakingi už verslo vykdymą bei valdymą neviršijant jiems nustatytų limitų.

Rizikos valdymo proceso vientisumą banke užtikrina nustatyta strategija. Finansinėje

literatūroje dauguma autorių (Staškevičius, 2000, Bagdonienė 2000, Gronskas, 2003, Kancerevyčius, 2004) skiria penkis rizikos valdymo etapus. Šie etapai paprastai įvardijami skirtingai, tačiau jų samprata iš esmės yra panaši. Tai:

- rizikos identifikavimas (nustatymas);
- rizikos dydžio nustatymas;
- rizikos apribojimas arba sumažinimas;
- rizikos stebėjimas;
- rizikos kontrolė.

Nors valdymo ciklas yra universalus, tačiau atsižvelgiant į rizikos rūšį, valdymo metodika gali skirtis.

Rizikos identifikavimas gali remtis tokiais veiksniais (G. Kancerevyčius, 2004):

- veiklos operacijos prigimtis (nauja ar įprasta),
- laikotarpis,
- rizikos dydis (kokiomis sumomis operuojama, kiek gali keistis kaina ar palūkanos),
- kapitalo pakankamumas (kiek kapitalo reikalauja veikla),
- rizikos/pelningumo ryšys (koks potencialus pelnas, ar jis atitinka rizikos lygį).

Suklasifikavus visas galimas banko rizikos pasireiškimo formas, toliau kokybiškai ir kiekybiškai įvertinamas rizikos ir neapibrėžtumo veiksnių poveikis, t.y. atliekama rizikos analizė.

Bankai, kaip ir bet kurios kitos komercinės struktūros, susiduria su makroekonominė (tarkime, ekonomikos nuosmukio) ir mikroekonominė (tarkime, naujos konkurencijos) rizika. Visos kompanijos taip pat susiduria su technologinės įrangos gedimu, tiekėjų komercinių nesėkmių, politinio kišimosi ar stichinių nelaimių rizikomis. Rizikos analizė – tai duomenys apie potencialius rizikos pasireiškimo atvejus, būdus, dydį, taip pat ir būtina informacija sprendimui priimti, kad būtų minimizuotas rizikos poveikis. Atliekant rizikos analizę, taikomi šie pagrindiniai kriterijai (Kronseder, 2004):

- ✓ rizikos faktoriai ir jų poveikis nebūtinai priklauso vienas nuo kito;
- ✓ nuostoliai dėl vieno kurio rizikos faktoriaus poveikio nebūtinai didina kito nuostolio atsiradimo tikimybę;
- ✓ maksimalus galimas nuostolis neturi būti didesnis už finansinės rinkos subjekto galimybes.

Rizikos analizė yra kiekybinė ir kokybinė. *Kiekybinė analizė* – įvairių rizikos sričių įvertinimas skaičiais. Atliekant kiekybinę analizę naudojami įvairūs metodai, programinė įranga ir kt. Dažniausiai naudojami metodai yra šie: statistinis, ekspertinis, analitinis, analoginis.

Statistinio metodo esmė – skaičiuoti nuostolių tikimybes analizuojant visus statistinius duomenis, veikiančius banko operacijos rezultatų visumą. Nuostolių atsiradimo dažnis apskaičiuojamas pagal formulę (Vaškelaitis, 2003, Norvaišienė, 2000):

$$F=n/N \quad (1)$$

Čia: F – nuostolių atsiradimo dažnis veikiant vienam iš rizikos veiksnių;

n – nuostolių atsiradimo skaičius veikiant tai pačiai rizikai;

N – visų įvykių, įskaitant ir sėkmingus atvejus, skaičius toje pačioje rizikos srityje.

Ekspertinis metodas taikomas vertinant labai sudėtingus projektus, kai rizika gali pasireikšti pačiais įvairiausiais būdais. Ekspertų pateikti vertinimai analizuojami ir gaunamas apibendrintas galutinis rizikos įvertinimo rezultatas, kuriuo remiantis priimamas sprendimas (Tamošiūnienė, 2002).

Analitinio metodo rezultatai pagrįsti ekonominio modeliavimo principais ir alternatyvų paieška.

Analogų metodo esmė – panašių projektų lyginimas, tačiau taikant šį metodą reikia atkreipti dėmesį į tai, kad rinkoje praktiškai niekuomet nebūna tų pačių sąlygų, kuriomis gauti ankstesni rezultatai.

Pagrindinis *kokybinės analizės* tikslas – identifikuoti ir apibrėžti rinkos veiksnius, nustatyti sąlygas, kuriomis pasireiškia rizika (Vaškelaitis, 2003). Pagrindiniai šios rizikos įvertinimo metodai yra šie: ekspertiniai, istoriniai asociaciniai, konceptualieji, reitingų įvertinimo, literatūrinės fantastinės analogijos.

Gera rizikos valdymo sistema turi:

- turėti galimybę tiesiogiai pamatuoti riziką ir limitus;
- skatinti imtis rizikos protingai – tik rizikuojant galima uždirbti;
- skatinti efektyviausiai panaudoti kapitalą;
- apimti visus naudojamus instrumentus, rinką ir rizikos tipus;
- veikti taip, kad rizikos pokyčiai atspindėtų ir rinkų rizikingumo pokyčius, ir pozicijų pasikeitimus;
- tinkamai derinti įvairias rizikas, įvertinant koreliaciją ir diversifikaciją.

Mokslinėje literatūroje bei pasaulinėje praktikoje kiekvienu rizikos valdymo tarpsniu taikomi įvairūs metodai, atsižvelgiant į banko operacijų įvairovę, jų apimtį, vadovų požiūrį į riziką ir neapibrėžtumą bei, suprantama, - į rizikos rūšį. Likvidumo rizikos valdymo metodai išsamiau aptarti 1.4. bei tolesnėse šio darbo dalyse.

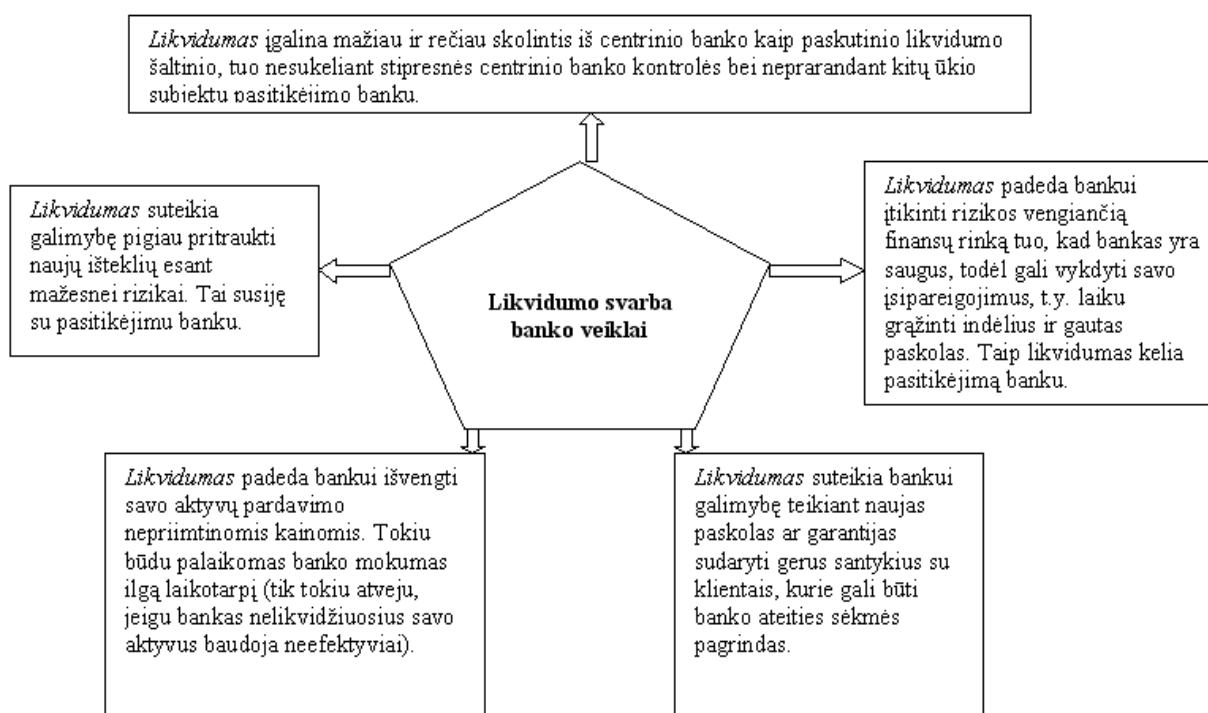
1.3. Banko likvidumo rizikos valdymo ypatybės

Likvidumas, arba sugebėjimas finansuoti turto augimą ir vykdyti įsipareigojimus, suėjus jų terminui, yra viena iš svarbiausių savybių, lemiančių nepalaužiamą bankinių organizacijų gyvybingumą. Todėl likvidumo valdymas yra vienas iš esminių bankų veiklos rūšių. Efektyvus likvidumo valdymas mažina rimtų problemų tikimybę. Iš tiesų likvidumo svarba peržengia individualaus banko ribas, nes jei likvidumo stygius jaučiamas vienoje institucijoje, jis gali turėti įtakos visai sistemai. Dėl to, likvidumo analizė reikalauja iš banko vadovų ne tik nuolatos tikrinti

banko likvidumo poziciją bet ir nustatyti, kaip finansavimo galimybės plėtotųsi įvairiomis, net ir nepalankiomis, aplinkybėmis.

Likvidumo rizika – tai rizika, kad bankas negalės laiku įvykdyti įsipareigojimų ir/ar siekdamas įvykdyti juos gali būti priverstas parduoti finansinius aktyvus ir/ar uždaryti pozicijas ir dėl likvidumo rinkoje patirti nuostolių (Vaškelaitis, 2003). Kadangi bankai atlieka tarpininkavimo tarp išteklių savininkų ir skolininkų funkciją, o didžioji banko turto dalis yra skolinta, t.y. nepriklauso bankui, tai likvidumo rizikos valdymas yra prioritetinga kiekvieno banko rizikos valdymo politikos dalis.

Likvidumas yra apibrėžiamas kaip banko gebėjimas užtikrinti savo įsipareigojimų vykdymą, tai yra skolų gražinimą suėjus nustatytam terminui ir paskolų paklausos patenkinimą, palaikant atitinkamą aktyvų ir pasyvų portfelio apimtį ir sudėtį.

Šaltinis: Vaškelaitis, V. 2003, p. 138.

4 pav. Likvidumo svarba banko veiklai.

Atsižvelgiant į bankų ar kitokios finansinės institucijos vykdomos veiklos specifiką, kaip likvidumo rizikos priežastis galima nurodyti: vykdomos labai pelningos, bet labai rizikingos operacijos; banko balanso turto ir įsipareigojimų neatitikimas; banko išduodami dideli kreditai vienam klientui ir pan. Kaip jau minėta, bankai atlieka tarpininkavimo funkciją tarp išteklių savininkų ir skolininkų. Dėl banko skolintų lėšų vyravimo balanse bankas yra priverstas siekti, kad banko turtas ir įsipareigojimai atitiktų. Vadinasi, likvidumas yra būtinybė palaikyti objektyvų ir reikiamą santykį tarp trijų banką veikiančių elementų – nuosavo banko kapitalo, pritrauktų ir panaudotų finansinių išteklių.

Nagrinėjant banko likvidumo problemų atsiradimo priežastis galima paminėti dvi priežasčių grupes - išorines ir vidines.

Išorinės likvidumo rizikos priežastys: staigus ekonomikos kritimas; greitas vertybinių popierių rinkos žlugimas; vienos ar kelių finansinių institucijų žlugimas, kuris sukelia visuotinę paniką ir bendrą bankų sistemos likvidumo krizę; neadekvatūs valstybinių institucijų veiksmai finansinių institucijų ar visos ekonomikos atžvilgiu.

Vidinės likvidumo rizikos priežastys: netinkamas kredito rizikos valdymas ir labai padidėję blogų paskolų mastai; blogas palūkanų normos rizikos valdymas, pajamų praradimas, pelningumo kritimas ir dėl to atsiradęs nepasitikėjimas banku; per didelis pasitikėjimas pinigų rinkos galimybėmis rasti pastovius pinigų šaltinius; neefektyvus pinigų šaltinių diversifikavimas ir pernelyg didelis pasitikėjimas stambiais depozitais; per maži turimų likvidžių aktyvų kiekiai ir neteisingas aktyvų likvidumo vertinimas.

Išorinė likvidumo rizika veikia visus rinkos dalyvius, t.y. finansų sistema praranda likvidumą arba jis gerokai sumažėja. O vidinė arba specifinė likvidumo rizika - atskiros finansų institucijos likvidumo problemų atsiradimas, susijęs su netinkamu tos institucijos valdymu. V. Vaškelaitis (2003) pažymi, kad sąvoka „likvidumas“ skirtingai apibūdinama nagrinėjant objektyviu ar subjektyviu požiūriu. Pirmuoju atveju, likvidumas tai galimybė pakeisti turtą į mainų priemonę, galimybė panaudoti tą turtą sandoriams. R.L. Miller, D.D. Vanhose (2000) teigia, kad likvidumas – tai tam tikro turto pardavimo lengvumas bet kuriuo momentu ateityje už tinkamą kainą esant trumpam įspėjimo terminui ir minimalioms realizavimo išlaidoms. Subjektyviu požiūriu likvidumas apibūdinamas kaip banko gebėjimas laiku, visiškai ir tolygiai vykdyti banko įsipareigojimus.

Likvidumo valdymo formalumas ir naujoviškumas labiausiai priklauso nuo banko dydžio ir jo veiklos pobūdžio bei kompleksškumo. Ypatingą dėmesį reikėtų atkreipti į Valdymo informacines sistemas, grynojo finansavimo sąlygų analizę pasirinktomis aplinkybėmis, finansavimo šaltinių diversifikaciją, nenumatytų atvejų planavimą, nes visi šie dalykai lemia stiprų likvidumo valdymą

bet kokio dydžio ar tipo bankui. Vienam ar kitam dalykui įgyvendinti reikalingos informacinės

sistemos ir analizė mažesniuose bankuose, be abejonės, pareikalaus mažiau šaltinių ir bus ne tokios

kompleksiškos kaip didžiuosiuose bankuose.

Banko bendrasis likvidumo valdymo tikslas optimaliai valdyti darbinį kapitalą. Tai apima kasdieninių pinigų srautų valdymą, ypatingą dėmesį kreipiant į trumpalaikį turtą ir trumpalaikius išsipareigojimus. Valdant likvidumą siekiama tvarkyti banko numatomas ir nenumatomas lėšų įplaukas ir išlaidas tokiu būdu, kad bankas galėtų negaišdamas saugiai įvykdyti visus savo finansinius išsipareigojimus, drauge nepatirdamas nuostolių dėl išaldytų lėšų. Darbinio kapitalo valdymas apima viso turto ir išsipareigojimų, kurių planuojamas ar prognozuojamas galiojimo terminas trumpesnis nei vieneri metai, valdymą.

Didinant prisiimamos finansinės rizikos (pavyzdžiui, likvidumo) lygį, banko pajamos didėja. Be abejo, banko vadovai siekia didžiausių pajamų esant tam tikram finansinės rizikos lygiui ir mažiausios finansinės rizikos tam tikram pajamų lygiui. Bankų vadovai turi atsakyti į klausimą: kiek prisiimti kiekvienos iš finansinių rizikų, kad nebūtų peržengtos užsibrėžtosios bendrosios finansinės rizikos ribos ir padidintos banko pajamos. Sėkmingas likvidumo valdymas leidžia mažinti likvidumo riziką nustatytu pajamų lygiu.

Likvidumo įgyvendinimas yra gana sudėtingas procesas, nes likvidumas priklauso ne vien nuo banko vadovybės sugebėjimo bei gerų norų, bet ir nuo kredito rinkos padėties, ekonominių bei politinių krašto gyvenimo sąlygų, pasaulinės ūkio konjunktūros, kuri pagrįsta ne vien ekonomiais, politiniais, bet ir psichologiniais veiksniais. Netikėtai pasikeitę banko depozitų ir kreditų srautai gali sukelti bankui likvidumo riziką, t.y. bankas nesugebės patenkinti savo klientų ketinimų atsiimti indėlius ir negalės jiems suteikti kreditų.

M. Jasienės (1997) atliktoje amerikietišku bankų valdymo teorijų apžvalgoje minimos keturios likvidumo valdymo teorijos: komercinių kreditų, transformavimo (shiftability theorie), numatomų pajamų, pasyvų valdymo.

Pirmoji likvidumo valdymo teorija - komercinių kreditų teorija, teigianti, kad bankai turi palaikyti pakankamą likvidumo lygį tik skolindami trumpalaikiams apyvartinio kapitalo poreikiams, tapo nebeaktuali. Tai lėmė tas faktas, kad bankai vis labiau išitraukė į nekilnojamojo turto ir vertybinių popierių įsigijimo finansavimą, t.y. į ilgalaikį finansavimą. Pagrindinis trūkumas – siaura orientacija, kuri neatitinka šiandieninių reikalavimų.

Antroji likvidumo valdymo teorija - transformavimo teorija - remiasi prielaida, kad bankai gali turėti pakankamą likvidumo poziciją, jei tam tikra jų turto dalis greitai ir be didelių nuostolių gali būti paverčiama grynaisiais pinigais. Dabartinėmis sąlygomis tai reikštų, kad bankas turi

palaikyti pakankamus antrinius likvidumo rezervus, kurie apima dažniausiai skirtingus pinigų rinkos instrumentus. Pažymėtina, kad dalis šio turto paverčiama grynaisiais pinigais automatiškai (tarkime, vertybiniai popieriai arba paskolos atėjus jų išpirkimo arba gražinimo terminui), o kita dalis pakeičiama grynaisiais pinigais vadovų sprendimu (tarkime, reikalavimas anksčiau gražinti paskolas arba obligacijų pardavimas, kai tikimasi didesnių palūkanų normų). Pagrindinis trūkumas – netinka krizinėse situacijose, kai vyksta masiniai bankrotai.

Pagal numatomų pajamų teoriją bankai turi stengtis suderinti savo pinigų srautus tokiu būdu, kad planuojamos grynujų pinigų išmokos būtų suderintos su jų įplaukomis. Jeigu bankas tikisi, kad korporacija atsiims iš banko 1 mln. litų (naudodamasi kredito linija arba neatnaujindama depozito sertifikato) po trijų mėnesių, tai bankas turi pasirūpinti, kad atitinkama grynujų pinigų suma po trijų mėnesių būtų gauta iš gražintos paskolos arba išpirktų vertybinių popierių. Kadangi paskolų gražinimas pagal tam tikrą periodinį grafiką išsklaido kreditavimo riziką laiko atžvilgiu ir geriau tinka dažniems likvidumo poreikiams tenkinti, bankai linkę teikti naujų tipų paskolas, kurios gražinamos per ilgesnį laikotarpį. Trūkumas - labai sunku įvertinti numatomą kreditoriaus pelną.

Pasyvų valdymo teorija numato, kad likvidžiosios lėšos gali būti pritraukiamos finansų rinkose: parduodant depozitų sertifikatus, skolinantis iš centrinio banko arba iš kitų finansinių institucijų. Ši teorija svarbi, nes likvidumo rizikai valdyti leidžia naudotis abiejų balanso pusių straipsniais.

Praktikoje bankai naudojami skirtingais likvidumo šaltiniais, nes, pirma, kiekvienas likvidumo šaltinis yra ribotas ir, antra, likvidumo šaltinių naudojimą lemia ekonominė situacija. Nesunku pastebėti, kad pirmosios trys likvidumo teorijos remiasi turto valdymu, o paskutinioji - išsipareigojimų valdymu.

Vokiškų bankų valdymo teorijų apžvalgoje išskiriamos (Jasienė, 1997): Hiubnerio – auksinė banko taisyklė, žemutinio lygio palaikymo teorija (Bondensatz), transformavimo – Maouton 1918m. teorija, maksimalaus apkrovimo teorija.

Skirtingoje literatūroje ir skirtingas bankininkystės tradicijas turinčiose šalyse likvidumo valdymo metodai pavadinami skirtingai, tačiau savo esme jie visi sutampa. Bankų valdymo teorijos ir toliau plėtojamos: bankai aktyviai dalyvauja inovaciniuose procesuose, vis daugiau dėmesio skiria vartotojiškam kreditui, daugiau dėmesio skiriama eiliniam klientui, nuo intuityvinių banko valdymo metodų pereinama prie moksliskai pagrįstų valdymo metodų.

Likvidumo valdymui apibūdinti naudojami įvairūs terminai (Kancerevyčius, 2004). Operatyvinis likvidumo valdymas apsiriboja laikotarpiu nuo vienos dienos iki trijų mėnesių, nes trys mėnesiai traktuojami kaip kritinis laikas išgyventi, jeigu ištinka likvidumo krizė. Mėnesio terminas dažnai numatomas todėl, kad tai yra atsargų skaičiavimo laikotarpio ilgis. Ilgalaikio likvidumo valdymas trunka dažniausiai iki vienerių metų, tai atitinka biudžeto planavimo laikotarpį.

Likvidumo rizikos valdymas skiriamas į dvi dalis:

- kasdieninį (trumpalaikį);
- ilgalaikį (strateginį).

Kasdieninį (iki 3 mėnesių) likvidumo valdymą beveik visais atvejais atlieka banko išdo padalinys. Strateginių likvidumo valdymu užsiima aktyvų-pasyvų valdymo padalinys.

Likvidumo situacijos pokyčius indukuoja vadinamieji likvidumo indikatoriai, t.y. įvairūs rodikliai ir koeficientai. Dažniausiai nustatoma likvidumo rodiklių, kurie geriausiai atspindi konkretaus banko specifiką, sistema. Likvidumo rizikos indikatoriai išsamiau aptarti 2 darbo dalyje.

2. LIKVIDUMO RIZIKOS KRITERIJAI IR PARAMETRAI

2.1. Bankų likvidumo rodikliai

Banko likvidumo vertinimas susijęs su tam tikromis problemomis (Vaškelaitis, 2003, p. 153):

- Nors likvidumo rodikliai skaičiuojami pagal konkrečias formules, bet bankų, turinčių identiškus rodiklius, likvidi situacija gali skirtis;
- Skaičiuojami likvidumo rodikliai skirtingo dydžio bankams turi būti skirtingi dėl jų finansinių išteklių mobilizavimo galimybių ypatumų;
- Nė vienas atskirai skaičiuojamas likvidumo rodiklis neatspindi banko likvidumo ir jo pokyčių.

Likvidumo samprata yra kompleksinė, apimanti ne tik sukauptus likvidžiuosius aktyvus, bet ir pinigų srautus, galimybę nupirkti reikalingų išteklių pinigų rinkoje (Vaškelaitis, 2003, p. 153).

Dėl banko skolintų lėšų vyravimo balanse bankas yra priverstas siekti atitikimo tarp banko turto ir įsipareigojimų. Taigi banko likvidumas yra susijęs su banko turto ir įsipareigojimų struktūra bei jų priklausomybe. Likvidumas yra būtinybė palaikyti objektyvų ir reikiamą santykį tarp trijų banką veikiančių elementų – nuosavo banko kapitalo, pritrauktų ir panaudotų finansinių išteklių.

Kita didelė dalis problemų, susijusių su likvidumu, kyla dėl banko klientų, nes klientų likvidumo problemos transformuojasi į jų banko likvidumo problemas. Taip yra todėl, kad jei firma patiria likvidžių priemonių trūkumą, ji kreipiasi į banką dėl paskolos ar išima likutį iš savo depozitinių sąskaitų. Bet kuriuo iš šitų atvejų bankas turi ieškoti papildomų lėšų.

Bet kurio banko likvidumo valdymas turi tam tikrą specifiką, pvz.: stambius klientus aptarnaujančių bankų likvidumo valdymas paprastai koncentruotas į pinigų srautų ir didelių depozitų analizę, o mažmeninių bankų – į likvidumo rezervų bei santykinų dydžių analizę.

Valdant bankų likvidumą yra nustatomi formalūs likvidumo parametrai – likvidumo rodikliai, kurie nusako banko likvidumo būklę (Ragauskas; Senkus, 1998, p.56).

Likvidumas bendriausia forma yra išreiškiamas tokiu santykiu (Ivaškevičius, 1997, p.138):

$$L = TL / I$$

Čia: L – likvidumas;

TL – įvairiomis formomis turimas (įvertinus likvidumo galimybę) lėšos;

I – įsiskolinimai.

Žemiau esančioje 1 lentelėje pateikiami labiausia paplitę likvidumo rodikliai.

Likvidumo rodikliai

NR.	LIKVIDUMO RODIKLIS	RODIKLIO APRAŠYMAS	RODIKLIO REIKŠMĖ
1.	Likvidieji aktyvai / visi aktyvai	Šis rodiklis skaičiuojamas tik iš aktyvų pusės ir parodo, kokią aktyvų dalį sudaro likvidieji aktyvai. Rodiklis visiškai neatskleidžia, koks yra likvidumo poreikis.	Kuo rodiklis didesnis, tuo likvidumas geresnis.
2.	Likvidieji aktyvai / visi depozitai	Šis rodiklis parodo, kokią priimtų depozitų dalį bankas laiko likvidžių aktyvų forma. Neigiamas šio rodiklio bruožas – neatsižvelgiama į depozitų pobūdį.	Kuo rodiklis didesnis, tuo likvidumas geresnis.
3.	Likvidieji aktyvai / judrieji pasyvai	Labai gerai dabartinę banko likvidumo situaciją nusakantis rodiklis, kadangi abiejų balanso pusių dydžiai įvertinami kokybiškai.	Kuo didesnis rodiklis, tuo geresnis likvidumas.
4.	(Likvidieji aktyvai – trumpalaikės skolos bankams) / / judrieji pasyvai	Šis rodiklis labai panašus į ką tik minėtą (3), tačiau dar griežtesnis.	Kuo didesnė rodiklio reikšmė, tuo geresnis likvidumas.
5.	Judrieji aktyvai / visi pasyvai	Šis rodiklis skaičiuojamas tik iš pasyvų pusės ir parodo, kokia pasyvų dalis yra pavojinga likvidumo požiūriu. Rodiklis visiškai neatskleidžia, kokie likvidumo rezervai.	Kuo rodiklis didesnis, tuo likvidumas mažesnis.
6.	(Judrieji aktyvai – likvidieji aktyvai) / / pajamas duodantys aktyvai	Tai labiausia integruotas likvidumo rodiklis, parodantis, kokią dalį aktyvų reiktų realizuoti, nepalankiai judant banko pasyvams.	Kuo rodiklis didesnis, tuo likvidumas blogesnis.
7.	Trumpalaikiai VP / visi depozitai	Šis rodiklis parodo antrinių likvidumo rezervų dydį, lyginant su banko depozitais.	Kuo rodiklis didesnis, tuo likvidumas geresnis.
8.	Ilgesni nei 6 mėn. depozitai / visi aktyvai	Šis rodiklis parodo pasyvų stabiliąją dalį.	Kuo rodiklis didesnis, tuo likvidumas geresnis.

Šaltinis: RAGAUSKAS J.; SENKUS A. (1998) p. 57.

Vertinant bankų likvidumą remiantis likvidumo rodikliais yra naudojamos kelias pagrindiniais straipsniais:

- likvidžiais aktyvais;
- visais aktyvais;
- judriaisiais pasyvais;
- visais pasyvais;
- depozitais.

Iš lentelės matyti, jog daugumos rodiklių didesnės reikšmės rodo geresnę banko likvidumo būklę, išskyrus porą – 5 ir 6 rodiklius. Bankų likvidumas tuo didesnis, kuo didesni likvidieji aktyvai ir mažesni pasyvai, tačiau reikia nepamiršti, jog esant per dideliu banko likvidumui, bankas negauna dalies pajamų.

2.2. Likvidumo riziką ribojantys normatyvai

Valdant likvidumo riziką svarbu nustatyti, koks likvidumo lygis yra pakankamas, kad bankas galėtų vykdyti savo įsipareigojimus ir kartu uždirbti pajamas. Likvidumo lygis bei likvidumo rizikos įvertinimas priklauso ir nuo vidinių, ir nuo išorinių veiksnių. Vidinius veiksnius apsprendžia banko įsipareigojimai savo kreditoriams ir indėlininkams, banko operacijų apimtys. Kiekvienas bankas turi savo skirtingą balanso struktūrą: paskolų ir nebalansinių įsipareigojimų portfelį, indėlių ir gautinų sumų struktūrą, klientūrą ir t.t. Išorinė likvidumo rizikos specifika labiausiai susijusi su tuo, kaip bankas vertinamas įvairiose su bankine veikla susijusiose rinkose. Taip pat, visus rinkos dalyvius veikia ekonomikos klimato pokyčiai. Nuo visų šių ir kitų veiksnių priklauso banko likvidumo lygio poreikiai. Norėdami nustatyti pakankamą likvidumo lygį, komerciniai bankai bankai privalo kreipti dėmesį į:

- lėšų poreikių pokyčio tendencijas;
- pasiektą/turimą likvidumo lygį;
- ateityje laukiamą/tikėtiną likvidumo lygį;
- skolintų lėšų šaltinių stabilumą;
- skolintų lėšų įsigijimo išlaidas;
- papildomas alternatyvias lėšų pritraukimo galimybes;
- esamą ir prognozuojamą turimų aktyvų kokybę;
- esamą ir laukiamą veiklos pajamų apimtį;
- esamą ir numatomą nuosavo ir skolinto kapitalo dydį;
- šalies ūkio ir rinkos sąlygų prognozes.

Lietuvos komercinių bankų likvidumas yra griežtai kontroliuojamas Lietuvos banko. Viena svarbiausių Lietuvos banko reguliuojamų sričių yra riziką ribojančių normatyvų nustatymas (Buckiūnienė, 2003, p.45). Be to, Lietuvos banko pinigų politikos priemonių vienas iš pagrindinių uždavinių yra palaikyti bankų sistemos likvidumą, atsiskaitymų stabilumą, taip pat padėti išvengti staigaus oficialiųjų atsargų sumažėjimo.

Riziką ribojantys normatyvai – tai komerciniams bankams taikomi apribojimai, kuriais siekiama sumažinti jų veikos riziką. Bankų įstatymas nustato šiuos riziką ribojančius normatyvus:

- kapitalo pakankamumo;
- likvidumo;
- maksimalios atviros pozicijos užsienio valiuta ir tauriaisiais metalais;
- maksimalios paskolos vienam skolininkui;
- didelių paskolų;

Normatyvų dydžius ir apskaičiavimo metodiką nustato priežiūros institucijos teisės aktai. Priežiūros institucija turi teisę nustatyti bankui individualius normatyvų dydžius.

Žinoma, jog likvidumo rizika atsiranda tuomet, kai bankas negali padengti savo pasyviųjų išsipareigojimų turimais aktyvais. Ši rizika valdoma laikantis Lietuvos banko nustatytų likvidumo, taip pat aktyvų ir pasyvų suderinimo normatyvų (Ivaškevičius, 1997, p.146).

Galima išskirti kelis normatyvus, labiausiai įtakojančius komercinių bankų likvidumą. Tai:

- likvidumo normatyvas;
- nustatytos privalomosios atsargos;
- kapitalo pakankamumo normatyvas.

Likvidumo normatyvas

Banko likvidumo užtikrinimui svarbiausias normatyvas yra likvidumo normatyvas, kuris tiesiogiai įtakoja Lietuvos komercinių bankų likvidumą. Likvidumo normatyvas parodo banko sugebėjimą laiku įvykdyti visus savo išsipareigojimus.

Likvidumo rodiklis skaičiuojamas pagal formulę (Ragauskas; Senkus, 1998, p.58):

$$L = (LT / EĮ) * 100\%;$$

Čia: L – likvidumas;

LT – banko likvidus turtas;

EĮ – einamieji aktyvai.

Kas sudaro likvidų turtą, bei einamuosius aktyvus pateikiama 2 lentelėje.

2 lentelė

Banko likvidų turtą bei einamuosius aktyvus sudarantys straipsniai

BANKO LIKVIDŲ TURTA SUDARO	EINAMUOSIUS ĮSIPAREIGOJIMUS SUDARO
<ul style="list-style-type: none"> ▪ pinigai ir taurieji metalai; ▪ lėšos centriname banke, išduodamos kiekvienu reikalavimu, ir lėšos, iki kurių grąžinimo datos liko ne mažiau kaip mėnuo; ▪ lėšos grynąja verte bankuose (antriniuose bankuose) ir kitose finansinėse institucijose, iki kurių grąžinimo datos liko ne mažiau negu mėnuo, ir lėšos, išduodamos kiekvienu pareikalavimu; ▪ suteiktos paskolos grynąja verte, iki kurių grąžinimo datos liko mažiau negu mėnuo; ▪ sukauptos pajamos grynąja verte, kurios turi būti gautos greičiau negu per mėnesį; ▪ išdo skolos vertybiniai popieriai; ▪ kiti skolos vertybiniai popieriai grynąja verte, iki kurių išpirkimo datos liko mažiau negu mėnuo. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ skolos centriniam bankui, bankų filialams, kitiems bankams ir kitoms institucijoms, grąžinami kiekvienu pareikalavimu, ir terminuotos skolos, iki kurių grąžinimo datos liko ne mažiau negu mėnuo; ▪ įmonių ir organizacijų terminuoti indėliai ir akredityvai* ▪ 75% gyventojų terminuotų indėlių; ▪ atsiskaitomos sąskaitos ir indėliai iki pareikalavimo; ▪ specialieji ir skolinimo fondai*; ▪ išleisti skolų vertybiniai popieriai*; ▪ apmokėtas, bet neįregistruotas akcinis kapitalas; ▪ kiti rezervai*; ▪ banko terminuotos skolos pagrindiniam kapitalui formuoti*; ▪ iki 5% banko nebalansinių išsipareigojimų, galinčių padidinti turtą.

Šaltinis: IVAŠKEVIČIUS, D. (1997) p.170-171; RAGAUSKAS, J. (1998) p. 58.

Lietuvos bankas yra nustatęs, kad likvidumo rodiklio reikšmė negali būti mažesnė kaip 30%. Šis likvidumo normatyvas skirtas kontroliuoti komercinių bankų likvidumą, ir kontroliuojanti

institucija, sekdamą šio rodiklio dinamiką gali pastebėti nepageidaujamų reiškinių grėsmę konkrečiame banke ar visoje bankų sistemoje.

Yra numatyta galimybė apskaičiuoti ir kitus – papildomus – likvidumo rodiklius – L1 ir L2 (Ivaškevičius, 1997, p.171):

$$L1 = (GP / DP) * 100\%$$

Čia: GP – grynujų pinigų suma (be lėšų Lietuvos banke, įdėjimų į vertybinius popierius);
DP – indėliai iki pareikalavimo.

$$L2 = (GP / D) * 100\%$$

Čia: GP – grynujų pinigų suma (be lėšų Lietuvos banke, įdėjimų į vertybinius popierius);
D – visų indėlių suma.

Kapitalo pakankamumo normatyvas

Bankų likvidumo užtikrinimui taip pat labai svarbus Lietuvos banko nustatytas kapitalo pakankamumo normatyvas, kurio tikslas yra apriboti bankų veiklos riziką (tuo pačiu ir banko likvidumo riziką). Paprastai yra naudojamos dvi kapitalo pakankamumo įvertinimo sistemos (Ivaškevičius, 1997, p. 165):

- banko savų ir skolintų lėšų santykis;
- aktyvų, įvertintų pagal rizikos laipsnį, santykis.

Bankuose nuosavas kapitalas turi padengti ilgalaikius ir rizikingus įdėjimus. Kapitalo pakankamumas išreiškiamas (Ivaškevičius, 1997, p. 138):

$$K / (BA + NS) * 100\% \geq 10\% \quad (\text{Buckiūnienė, 2003, p. 48})$$

Čia: K – banko pagrindinis ir papildomas kapitalas;
BA – banko aktyvai, įvertinti pagal rizikos laipsnį;
NS – banko nebalansiniai straipsniai, įvertinti pagal rizikos laipsnį.

Banko pagrindinį kapitalą sudaro akcinis kapitalas, atsargos kapitalas, nepaskirstytas praėjusių metų pelnas. Į pagrindinį kapitalą neįtraukiamos supirktos nuosavos akcijos bei nematerialus turtas.

Banko papildomam kapitalui priskiriami rezervai paskolų nuostoliams padengti, einamųjų metų pelnas (nuostolis), pagrindinių priemonių perkainojimo rezervas, banko terminuotos skolos pagrindiniam kapitalui formuoti (ne daugiau 50% pagrindinio kapitalo, atėmus supirktas akcijas bei nematerialų turtą), jei atitinka šiuos kriterijus:

- ji yra apmokėta ir parodyta banko apskaitoje;
- pirmas grąžinimo terminas – ne anksčiau kaip po 5 metų;

- skolos sutartyje numatyta, jog bankrutavus bankui ar jį likvidavus, skola bus gražinta pagal visus numatytus įsipareigojimus;
- paskolos suma, įrašyta į pagrindinį kapitalą, tolygiai turi būti mažinama paskutiniuosius 5 metus iki galutinio paskolos gražinimo;
- paskolos sutartyje nenumatyta jokių išlygų dėl išankstinio jos gražinimo.

Į papildomą kapitalą taip pat įtraukiamos privilegijuotos akcijos su kaupiamuoju dividendu bei atskaitymai iš pelno į kitus banko statute numatytus kaupimo fondus.

Papildomas kapitalas neturi viršyti apskaičiuoto pagrindinio kapitalo. Nei papildomam, nei pagrindiniam kapitalui nepriskiriamos investicijos į kitus bankus ar įmones, besiverčiančias kreditine ar finansine veikla.

Banko aktyvai, nebalansiniai straipsniai turi būti pateikiami grynąja verte, kuri apskaičiuojama atimant iš pagrindinių priemonių balansinės vertės specialiuosius atidėjinius paskolų nuostoliams padengti, sukauptas pajamas bei garantijas ir nusidėvėjimą. Grynosios vertės yra dauginamos iš atitinkamos grupės rizikos procento.

Privalomosios atsargos

Taip pat svarbus Lietuvos banko nustatytos privalomosios atsargos, kurių vienas tikslų yra bankinės sistemos likvidumo didinimas (Ivaškevičius, 1997, p.172; Ragauskas; Senkus, 1998, p.59). Privalomosios atsargos yra laikomos Lietuvos banke ir yra kaip komercinio banko depozitai Lietuvos banke. Šiuo metu yra nustatytas 6 % privalomųjų atsargų normatyvas.

Atsargos skaičiuojamos skaičiavimo baze imant įsipareigojimus nacionaline valiuta ir konvertuojamosiomis valiutomis: terminuotieji ir neterminuotieji depozitai, įskaitant lėšas klientų atsiskaitomosiose, einamosiose ir kitose sąskaitose. Kreditai, gauti iš kitų Lietuvos bei užsienio bankų, neįtraukiami. (Ragauskas; Senkus, 1998, p.59).

Privalomųjų atsargų bazė skaičiuojama 4 kartus per mėnesį – suskaičiavus privalomųjų atsargų vidurkį, jis yra dauginamas iš privalomųjų atsargų normos, ir gaunama privalomųjų atsargų suma.

Privalomosios atsargos konvertuojamąja valiuta laikomos atskiroje Lietuvos banko sąskaitoje ir jomis komercinis bankas naudotis negali. Pasibaigus kontroliuojančiam laikotarpiui, trūkumą komercinis bankas turi papildyti, o perteklių Lietuvos bankas gražina.

Taip pat sudaromi specialieji atidėjiniai abejotiniems aktyvams, kurie skirti galimiems banko nuostoliams apskaičiuoti, kai negražinamos suteiktos paskolos ar nesumokėtos palūkanos. Paskolų grupavimo taisyklėse yra numatyti paskolų rizikos koeficientai, kurie pateikti žemiau esančioje 3 lentelėje.

Paskolų rizikos koeficientai.

PASKOLOS RIZIKINGUMAS	PASKOLOS SAVYBĖS	KOEFICIENTAS
Standartinės paskolos	Paskolos ir palūkanos gražinamos laiku, gavėjo finansinė būklė nekelia abejonių, paskola pakankamai apdrausta.	0%
Galimos rizikos paskolos	Palūkanos mokamos pavėluotai 1-30 dienų arba 1-90 dienų, bet paskola pakankamai apdrausta, gavėjo finansinė būklė netvirta.	1 – 15 %
Padidėjusios rizikos paskolos	Paskolų ir palūkanų gražinimo terminai užsidelsia 31-90 dienų, gavėjo finansinė būklė blogėja, paskola apdrausta nepakankamai.	15 – 40 %
Abejotinos paskolos	Paskolų ir palūkanų gražinimo terminai užsidelsia 91-180 dienų, gražinimo terminas atidėtas du kartus, paskola apdrausta nepakankamai.	40 - 60%
Nuostolingos paskolos	Paskolų ir palūkanų gražinimo terminai pratęsimi daugiau kaip 181 dieną, gražinimo terminai atidėti du kartus, gavėjui pareikštas ieškinys.	100 %

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal Lietuvos banko valdybos nutarimus 2003 - 2009

Banko valdyba, remdamasi savo patirtimi, nustato pakankamas atidėjimo normas kiekvienai paskolų grupei. Kai faktiška paskola ir palūkanų rizika yra didesnė nei Lietuvos banko nustatytos normos, bankai privalo apriboti savo skirstomąjį pelną (Ivaškevičius, 1997, p. 173).

Be specialiųjų atidėjinių bankai privalo sudaryti ir bendrosios paskirties atidėjinius galimiams paskolų nuostoliams. Šios atsargos sudaromos iš pelno atskaitant ne mažiau kaip 1% nuo bendros paskolų sumos.

Komerciniams bankams taip pat labai svarbios Lietuvos banko nustatytos privalomosios atsargos, kurių vienas tikslų yra bankinės sistemos likvidumo didinimas.

Banko likvidumo kontrolė nėra labai griežtai determinuotas procesas. Rinkos mechanizmas ir netikėtas bankų klientų elgesys gali iš esmės pakeisti likvidžių lėšų poreikį. Todėl praktikoje, siekiant geriausių rezultatų, naudojamos įvairių metodų kombinacijos.

Labiausiai paplitęs ir naudojamas metodas kurį taikant apskaičiuojamas santykis: **likvidūs aktyvai – trumpalaikiai įsipareigojimai**. Šio metodo pavadinimas: “*Pagrindinis perteklius / deficitas*” (angl. – *Basic Surplus / Deficit*). Jis susideda iš dalių:

- A. Likvidūs aktyvai:
 - gryni pinigai, lėšos centriniame banke;
 - VVP ir atpirkimo sandoriai, kiti vertybiniai popieriai, iki kurių išpirkimo, apmokėjimo liko mažiau kaip 30 dienų;
 - paskolos, iki kurių gražinimo liko mažiau kaip 30 dienų.

B. Trumpalaikiai įsipareigojimai. Jie apima atsiskaitomasias sąskaitas, indėlius iki pareikalavimo ir visus kitus įsipareigojimus, iki kurių įvykdymo liko mažiau kaip 30 dienų.

Banko likvidumas = A – B – perteklius, jeigu gaunamas teigiamas skaičius arba deficitas, jeigu gaunamas neigiamas rezultatas.

Deficitas dažnai reiškia, kad trumpalaikiai įsipareigojimai padengti ilgalaikiais aktyvais. Šis rodiklis turėtų būti teigiamas, tačiau banko rizikos valdymo organai gali jį reguliuoti priklausomai nuo banko finansinės padėties ir artimiausiu metu laukiamų palūkanų normos pokyčių.

Kitas banko likvidumo apskaičiavimo būdas – artimiausių 90 dienų lėšų poreikio apskaičiavimas, kurios rezultatas yra pagrindinio pertekliaus/deficito (toliau PPD) pasikeitimas. Šis metodas vadinamas „*Lėšų poreikio analize*“ (angl. – *Funds Required Analysis*). Pagal jį likvidumo poreikis apskaičiuojamas taip: Šios dienos PPD – naujų paskolų finansavimas + grynasis indėlių srautas + piniginiai srautai nuo 30 iki 90 dienų = 90 dienų PPD. Tokiu būdu apskaičiuotas dydis rodo PPD augimą ar sumažėjimą ir gali padėti projektuoti banko likvidumo poreikius. JAV komercinių bankų rizikos valdymo organai reikalauja, kad likvidumo perteklius siektų 10% – 20% lygio (procentais nuo visų banko aktyvų).

Visi bankų likvidumo rodikliai, normatyvai, privalomosios atsargos ir kiti rizikų valdymo instrumentais turi trūkumų, kadangi jie nevertina dinaminės banko likvidumo poreikių ir šaltinių situacijos, todėl papildomai reikia atlikti banko likvidumo poreikių dinaminį įvertinimą.

Ilgalaikė likvidžių resursų paklausa priklauso nuo sezoninių, ciklinių ar trendo veiksnių. Pavyzdžiui dėl bankų klientų atostogų likvidžių resursų paklausa paprastai yra didesnė vasarą ir rudens pradžioje. Komerciniai bankai ilgalaikio likvidžių priemonių poreikio patenkinimui gali naudoti žymiai daugiau šaltinių nei staigaus poreikio patenkinimo atveju: turimų likvidųjų aktyvų (pvz., išdo vekselių) pardavimas, aktyvi banko paslaugų reklama siekiant pritraukti lėšų ir t.t. Daugumą sezoninių likvidumo poreikių svyravimų galima pakankamai tiksliai numatomi remiantis sukaupta ankstesnių laikotarpių informacija.

Didelių indėlių savininkai ar klientai, kurie skolinasi dideles sumas, taip pat gali daryti įtaką banko trumpalaikiams likvidumo poreikiams. Kai kuriuos likvidumo poreikius, pavyzdžiui, atsirandančius dėl kredito linijos panaudojimo apyvartiniam kapitalui finansuoti ar jos grąžinimo, gali būti sunku numatyti.

Ciklinius likvidumo poreikius įvertinti dar sunkiau. Atskiras bankas negali kontroliuoti ciklinių likvidumo poreikių pokyčių. Cikliniams likvidumo poreikių svyravimams įvertinti naudojami keletas metodų. Pirmiausia, cikliniai paskolų paklausos svyravimai gali būti vertinami atsižvelgiant į istorinį kredito linijų naudojimą, lyginant jį su paskutinio ekonominio augimo kredito linijų dalies naudojimu. Pvz. jei šiuo metu įmonės naudoja iki 30% banko kredito linijų, o

didžiausias šių linijų naudojimo procentas buvo 60%, tai bankas gali prognozuoti bendrąjį 30% kredito linijų naudojimo augimą dėl ciklinių svyravimų. Antra, įvertinant banko indėlių didėjimo ar mažėjimo ryšį su, pavyzdžiui, palūkanų normų lygio svyravimais gali būti naudojama koreliacijos analizė. Trečia, bankas turi vertinti ir savo priklausomybę nuo lėšų, kurių judėjimas yra jautrus ekonomikos ciklams.

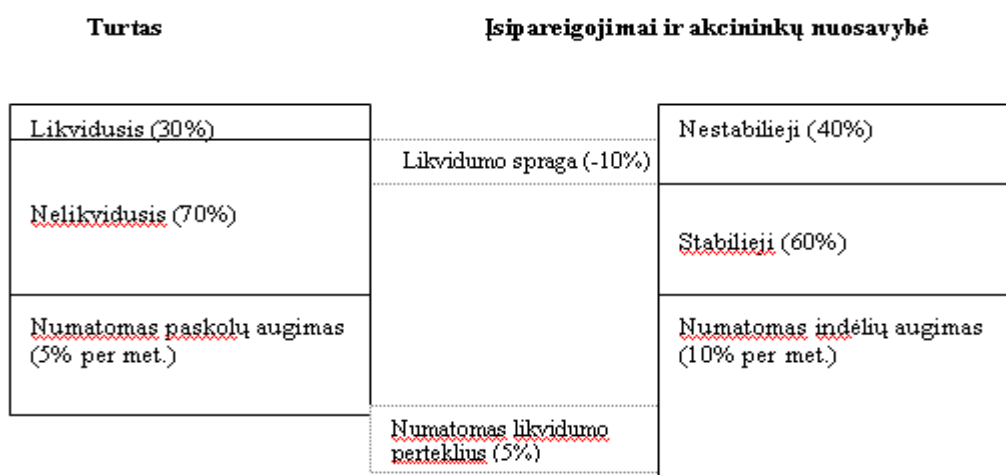
Trendo analizės veiksniai yra ypač svarbūs bankams kai reikia numatyti likvidumo poreikius ilgesniam laikotarpiui. Šie ilgalaikiai likvidumo poreikiai daugeliu atvejų susiję su gyventojų skaičiaus, pajamų lygio, skonių, visuomenės preferencijų ar technologinio vystymosi pokyčiais per ilgą laikotarpį.

Likvidumo poreikio planavimui banko turtas pirmiausia suskirstomas į likvidųjį ir nelikvidųjį, o banko įsipareigojimai – į stabiluosius ir nestabiliuosius. Daroma prielaida, kad banko balanso dalių proporcija bėgant laikui žymiai nekinta. Skirtumas tarp likvidžiojo turto ir nestabiliųjų lėšų šaltinių vadinamas *likvidumo spraga* (angl. *Liquidity gap*).

Pavyzdžiui dabar banko likvidumo spraga yra neigiama. Bankas prognozuoja paskolų ir indėlių augimą atitinkamai 15% ir 25%. Tai reiškia, kad bankas kiekvienais metais dėl augimo turės likvidziųjų lėšų perteklių. Tačiau, dėl banko dabartinės neigiamos likvidumo spragos jam truks likvidziųjų lėšų. Situaciją galima pagerinti arba išsigijus papildomų lėšų arba balansuojant likvidumo spragą, pvz., sumažinant ją iki 10 % viso turto, tarkime, papildomai investavus į išdo VP.

4 lentelė

Trendinio likvidumo planavimas

Šaltinis: Kropas, S., Čiapas, L., Šidlauskas, G., Vengraitis, D. 1998, p. 48

Būna, kad likvidziųjų priemonių paklausa svyruoja dėl atsitiktinių veiksnių. Juos sukelia įvykiai, kurių praktiškai neįmanoma numatyti, dažnai tai gali būti susiję su force majeure

aplinkybėmis. Tai pat jų priežastimi gali ir būti finansinės krizės ar netikėtas intensyviai naudojamų lėšų šaltinių praradimas arba nepalankių teisinių aktų priėmimas ir t.t..

Likvidumo valdymui lemiamą reikšmę turi laiko aplinkybės, nes kai kurie banko likvidžių priemonių poreikiai yra nedelsiami arba beveik nedelsiami. Šioms reikmėms patenkinti bankas turi naudoti tokius likvidžių priemonių šaltinius, kurie gali būti prieinami iškart. Šiuo atveju bankai turi įvertinti galimybes skolintis tarpbankinėje rinkoje ar centriniame šalies banke. Šioje situacijoje daug kas priklauso nuo banko veiklos stabilumo, prestižo, taip pat bendros situacijos šalies bandininkiniame sektoriuje ir t.t.. Toks lėšų pritraukimas dažnai būna brangus, nes komercinis bankas centriniam bankui turi mokėti aukštesnes nei rinkos palūkanas. Jeigu rinkoje esama konkurencijos dėl palūkanų normų, bankas turi galimybę pasirinkti pigesnius resursus ar investuoti lėšas į aukštesnių palūkanų paskolas ar vertybinius popierius. Pinigų srautų rimtų problema gali kilti ir dėl tokių nebalansinių įsipareigojimų kaip garantijos, akredityvai, suteiktos kredito linijos. Ekonominės krizės metu gali gerokai padaugėti nepadengtų kredito linijų dėl sudėtingos situacijos kitose rinkose.

Pirmasis ir svarbiausias banko likvidumo šaltinis yra natūralus pinigų srautas, gaunamas iš kasdienių operacijų. Pinigų srautų prognozė, yra itin svarbus likvidumo valdymo instrumentas. Kuo išsamesnis, tikslesnis įeinančių į banką ir išeinančių iš jo piniginių srautų prognozavimas, tuo tiksliai ir atitinkamai geriau galima valdyti likvidumą. Likvidumui valdyje naudojami įvairūs terminai. Operatyvinis likvidumo valdymas tai laikotarpis nuo vienos dienos iki trijų mėnesių, nes trys mėnesiai traktuojami kaip būtinas kritinis laikas išgyvenimui, jeigu staiga įvyksta likvidumo krizė. Vieno mėnesio terminas naudojamas dažnai todėl, kad tai yra atsargų skaičiavimo laikotarpio matas todėl taip patogiau. Ilgalaikio likvidumo valdymas dažniausiai apima laikotarpį iki vienerių metų, tai atitinka biudžeto planavimo laikotarpį.

3. UAB MEDICINOS BANKAS LIKVIDUMO VALDYMAS

3.1. Banko turto ir įsipareigojimų valdymas

UAB Medicinos bankas (toliau Bankas) – universalus komercinis bankas, teikiantis finansinį aptarnavimą ir paslaugas visiems verslo ir privatiems klientams. Komercinis bankas „Ancorobank“ buvo įsteigtas 1992 m. lapkričio 24 d., o po 1997 m. sausio 16 d. įvykusios reorganizacijos tapo UAB Medicinos banku (toliau – Medicinos bankas). Banko centrinė buveinė yra Vilniuje, Pamėnkalnio g. 40. Bankas turi 6 filialus, 50 klientų aptarnavimo skyrių bei 4 dukterines įmones: UAB „Medicinos banko lizingas“ ir UAB „Medicinos banko investicijų valdymas“ tai specializuotos banko įmonės seniai teikiančios specifines finansines paslaugas, o 2009 m., siekdamas užtikrinti efektyvų nekilnojamo turto valdymą bei racionalų Banko išteklių panaudojimą, Bankas įsteigė dar dvi naujas dukterines įmones: UAB „MB turtas“ ir UAB „MB valda“. Didžiausią banko akcinio kapitalo akcininkas S. Karosas kuriam tiesiogiai ir per jo valdomą įmonę „Western Petroleum Ltd.“ Nuo 2009 m. priklauso 97,69% viso banko akcinio kapitalo.

Medicinos bankas - universalus komercinis bankas, teikiantis finansinį aptarnavimą ir paslaugas visiems verslo ir privatiems klientams. Siekiant maksimaliai tenkinti klientų poreikius, banke nuolat plečiamas paslaugų spektras, tobulinamos klientų aptarnavimo formos, informacinės technologijos. Medicinos bankas vienas iš pirmųjų Lietuvos bankų klientams pradėjo teikti internetinės bankininkystės paslaugą IBS.

Bankas yra pasaulinės tarpbankinės sistemos SWIFT organizacijos narys, kas leidžia operatyviai ir patikimai aptarnauti klientus, vykdant tarptautines atsiskaitymo operacijas. Nuolat plečiami ryšiai su užsienio bankais bei bankų-korespondentų tinklas. Medicinos bankas brangina kiekvieną klientą ir siekia užmegzti bei palaikyti ilgalaikius, lojalius santykius. Medicinos bankas siekia skatinti Lietuvos smulkiojo ir vidutiniojo verslo plėtrą, sudarydamas jo atstovams palankias finansinio aptarnavimo sąlygas.

Vertinant pagal Tarptautinius finansinės atskaitomybės standartus, 2010 metais UAB Medicinos bankas patyrė 34,84 mln. litų grynojo nuostolio. Grynosios paslaugų ir komisinių pajamos per ataskaitinius metus padidėjo 0,55 mln. litų, arba 5,09 proc., ir buvo 11,39 mln. litų. Grynosios palūkanų pajamos padidėjo 3,31 mln. litų, arba 15,98 proc., ir jų bendra suma buvo 24,02 mln. litų. Tačiau Bankas per ataskaitinius metus konservatyviai pervertino savo turimą finansinį turtą ir papildomai suformavo 56,05 mln. Lt specialiųjų atidėjinių galimai kredito rizikai dengti, kurie faktiškai ir nulėmė galutinį finansinį rezultatą. Banko paskolų nuvertėjimas dėl padidėjusios kredito rizikos, ataskaitinių metų pabaigoje siekė 82,95 mln. Lt sumą, kuri nuo metų pradžios išaugo 3,08 karto. Bankas iki specialiųjų atidėjinių ir pelno mokesčio per ataskaitinį laikotarpį uždirbo 21,02 mln. Lt (augimas ataskaitiniais metais - 41,72%).

2010 m. UAB Medicinos bankas toliau nuosaikiai didino veiklos apimtį, ypatingą dėmesį skirdamas jos efektyvumui. 2010 metų gruodžio 31 d. visas Banko turtas buvo 854 mln. litų, palyginti su 2009 metais, jis padidėjo 49 mln. litų, arba 6,09 proc. Per 2010 metus klientams suteiktų kreditų bendroji vertė padidėjo 50,51 mln. litų, arba 9,5 proc., ir siekė 583 mln. litų. Banke klientai laikė 677 mln. litų indėlių, kurių suma per praėjusius metus padidėjo 74 mln. litų, arba 12,3 proc. UAB Medicinos bankas 2010 metų pabaigoje užėmė 0,86 proc. visų suteiktų kreditų rinkos ir 1,37 proc. indėlių rinkos Lietuvoje. Banko akcininkų nuosavybė padidėjo 1 proc. ir siekė 96 mln. litų.

Banko veiklos rizika valdoma laikantis principų, nustatytų Banko valdybos patvirtintoje Rizikos valdymo politikoje. Atitinkamos rizikos ribojamos taikant vidaus limitų sistemą. Banko rizikos struktūra yra tradicinė, ją sudaro kredito, palūkanų normos, užsienio valiutos kurso, likvidumo ir operacinė rizika.

UAB Medicinos banko Likvidumo valdymo procedūroje apibrėžta, kad likvidumo valdymo tikslas – optimaliai valdyti turimą banko nuosavą kapitalą ir skolintas lėšas. Atsižvelgiant į tai galime išskirti pagrindines užduotis:

- 1) turėti pakankamus banko išteklius įvykdyti savo finansinius įsipareigojimus;
- 2) pilnai patenkinti paskolų ir investicijų paklausą, nesvarbu, ar šis lėšų poreikis buvo planuotas ar netikėtas;
- 3) išvengti nuostolingų aktyvų pardavimo;
- 4) išvengti brangių lėšų įsigijimo.

Banko turto likvidumo struktūra yra vertinama atsižvelgiant į įsipareigojimų struktūrą ir planuojamą likvidumo poreikį. Bankas naudoja vidinius ir išorinius likvidumo šaltinius. Apibūdinimas “vidiniai” reiškia, kad bankas gauna likvidžių lėšų paversdamas dalį savo turto ypač likvidžiomis lėšomis (pvz., grynaisiais ar pavediminiais pinigais), kad padengtų savo įsipareigojimus.

Banko likvidumas užtikrinamas :

- Vidiniais likvidumo šaltiniais, t.y. banko turtą turi sudaryti trumpalaikiai finansiniai produktai, aukštos kokybės kreditai, turintys likvidžių antrinę rinką.
- gryniesiems pinigais, lėšos centriniame banke ir kituose bankuose. Jie gali būti naudojami papildomiems likvidumo poreikiams tenkinti tik tuo atveju, jeigu korespondentinėje sąskaitoje yra lėšų perteklius bei čekiai nepateikti apmokėjimui;
- išdo vekseliai, kurių neįvykdymo rizika lygi nuliui. Bankas iš išdo vekselių sudaro tokių vertybinių popierių portfelį, kad tam tikra dalis išdo vekselių būtų išperkama nustatyta laikotarpį ir gautos lėšos būtų naudojamos einamiesiems likvidumo poreikiams tenkinti.

- Ilgalaikiai vyriausybės vertybiniai popieriai, jeigu jų antrinė rinka yra pakankamai išvystyta ir jie be jokių kliūčių gali būti parduoti anksčiau jų išpirkimo termino.

- bankų akceptuoti vekseliai (garantuoti patikimų bankų), atsirandantys vykdant tarptautinės prekybos operacijas;

- vertybiniai popieriai nupirkti pagal susitarimą atpirkti, t.y. trumpalaikės paskolos už užstatą;

- kitas likvidus turtas.

Išoriniai likvidumo šaltiniai:

- skolinimasis iš centrinio banko (kritiniu atveju);

- pasiskolintos lėšos iš kitų bankų pagal limitą;

- pasiskolintos lėšos iš kitų bankų įkeitus vertybinius popierius ar kitą turtą;

- vertybinių popierių pardavimas pagal susitarimą juos atpirkti;

- ilgalaikio turto ar pajamas duodančių aktyvų realizacijos įplaukos (kritiniu atveju).

UAB Medicinos bankas siekia, kad turtą sudarytų geros kokybės kreditai arba trumpalaikiai finansiniai produktai (tarpbankiniai indėliai ir paskolos, Vyriausybės obligacijos, vertybiniai popieriai ir kt.) arba finansiniai produktai, turintys antrinę rinką. Akivaizdu, kad tokio turto apimtį riboja šio turto mažas pelningumo lygis dėl mažo jo rizikingumo.

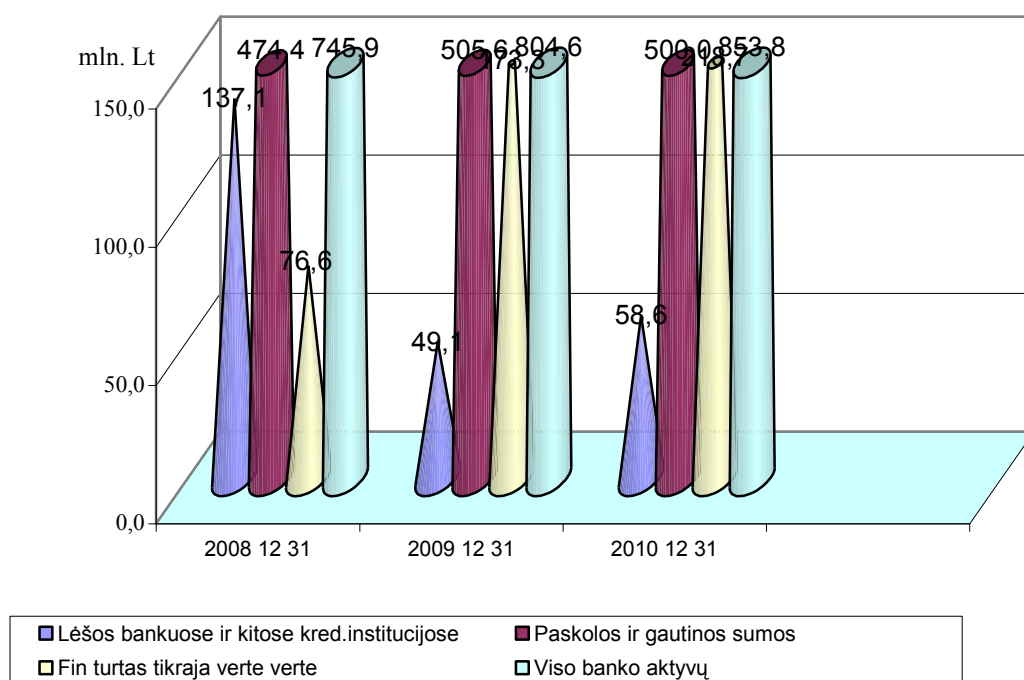
Banko turtas parodo, kaip bankas naudoja savo (banko kapitalą) ir pritrauktas pinigines lėšas (indėlius, paskolas), t.y. kur jas yra investavęs. Komercinių bankų turtą galima suskirstyti į keturias dideles grupes – tai grynieji pinigai, investicijos (vertybiniai popieriai), paskolos ir kiti aktyvai.

Banko turtas per 2010 metus padidėjo 49,2 mln.Lt (iki 853,8 mln.Lt) arba 6,1 %

Balanso turto ir įsipareigojimų struktūros analizė gali būti kokybinė ir kiekybinė. Ji apima nuosavų lėšų ir pritrauktų lėšų analizę. Kokybinė nuosavų lėšų (akcininkų nuosavybės) struktūros analizė leidžia išskirti jų formavimo šaltinius, nustatyti, kiek pakito struktūros dalys per atitinkamą laikotarpį.

Nagrinėdami banko turtą (4 pav.) ir jo atskirų straipsnių dinamiką, matome jog per pastaruosius tris metus banko klientams suteiktų paskolų dalis ženkliai nekito: 2008 m. jos sudarė 63,6 %, 2009 m. – 62,8 %, o 2010 m. – 62,1% visų banko aktyvų. Reikia pažymėti, kad UAB „Medicinos bankas“ paskolų portfelis pasaulinės finansų krizės kontekste kito žymiai mažiau nei visų Lietuvoje veikiančių komercinių bankų paskolų portfelis. Lietuvos Banko duomenimis per 2009 metus visų komercinių bankų suteiktų paskolų portfelis sumažėjo 13,8 % , o per 2010 metus dar papildomai 5,2 %. Tuo tarpu UAB „Medicinos bankas“ paskolų portfelis per 2009 metus išaugo 31,2 mln. Lt arba 6,6 %, o per 2010 metus sumažėjo tik 1,2 %.

Pastebima ir dar viena tendencija – mažėja aukščiausią likvidumą turintys banko aktyvai, t.y. grynieji pinigai, lėšos korespondentinėje sąskaitoje bei lėšos kituose bankuose ir finansinėse institucijose. Per 2009 – 2010 m. jų likutis sumažėjo 69,5 mln Lt, arba 38,3 %.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal UAB Medicinos bankas duomenis

5 pav. Banko aktyvai ir jų atskirų straipsnių dinamika (mln. Lt)

Banko likvidžių lėšų poreikis pirmiausia priklauso nuo banko paskolų ir indėlių charakteristikų, taip pat nuo banko vidaus politikos (naujų padalinių steigimo planų, pasirinkto investavimo, strategijos planų), išorinės politikos (banko paslaugų įvairovė ir specializacija), kapitalo pakankamumo, balanso struktūros. Likvidžių lėšų poreikį netiesiogiai taip pat veikia ir politinė bei ekonominė šalies ar viso regiono padėtis, pinigų rinkos būklė, galimybė skolintis centriniame banke, vertybinių popierių rinkos išsivystymo lygis, įstatymų, reguliuojančių bankinę veiklą bei hipoteką, kokybė, klientų ir bankų patikimumas bei kiti veiksniai.

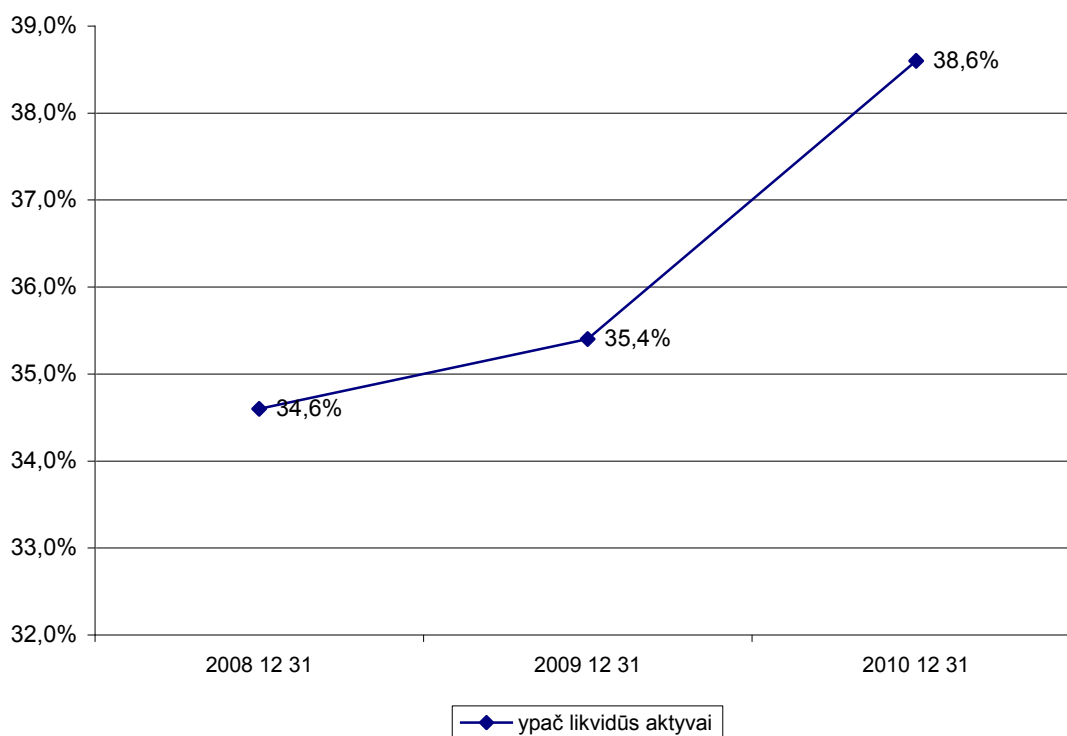
UAB „Medicinos bankas“ už banko likvidumo rizikos valdymą yra atsakingas Rizikų valdymo komitetas. Jis atsakingas už rizikos strategiją ir principų, sistemos, politikų ir limitų įgyvendinimą. Jis yra atsakingas už pagrindinių rizikų padarinius bei valdo ir kontroliuoja tiesioginius rizikos valdymo sprendimus.

Rizikų valdymo komitetas atsakingas už rizikos strategiją ir principų, sistemos, politikų ir limitų įgyvendinimą. Jis yra atsakingas už pagrindinių rizikų padarinius bei valdo ir kontroliuoja tiesioginius rizikos valdymo sprendimus.

Rizikų valdymo komitetas likvidumo valdymo srityje atlieka šias funkcijas:

- nustato aktyvų-pasyvų mokėjimo terminų galimus nesuderinamumo limitus;
- nustato Vyriausybės vertybinių popierių portfelio limitus;
- nustato paskolų portfelio limitus;
- nagrinėja pasiūlymus ir priima sprendimus dėl laisvų banko lėšų investavimo.

Rizikų valdymo komitetas, reguliuodamas numatomas investicijas ir likvidumo lygį, laikosi nuostatos, kad ypač likvidūs aktyvai (t.y., pinigai ir kitos mokėjimo priemonės, lėšos korespondentinėje sąskaitoje ir privalomosios atsargos Centriniam banke, lėšos bankuose ir kitose kredito bei finansų institucijose - korespondentinės sąskaitos, terminuoti indėliai ir paskolos bankuose, kt. finansų ir kredito institucijose, LR bei A reitingo šalių vyriausybės vertybiniai popieriai), turi sudaryti ne mažiau kaip 20 proc. UAB Medicinos banko aktyvų, kritinė reikšmė mažiau 15%. Realiai likvidūs aktyvai nagrinėjamu laikotarpiu keitėsi nežymiai, tačiau jų dalis sudarė daugiau nei 25% banko aktyvų: 2008 m. 12 31d. – 34,6 %, o 2010m. 12 31d. – 38,6%.

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal UAB Medicinos bankas duomenis

6 pav. Ypač likvidžių aktyvų santykis su visu banko turtu (procentais)

Didesnė likvidžių aktyvų apimtis reikalinga tada, jei egzistuoja bent viena iš šių sąlygų:

- naujausios rinkos tendencijos rodo ženklų indėlių sumažėjimą arba skolinimosi padidėjimą;
- naujausios rinkos tendencijos rodo stiprų fizinių asmenų terminuotųjų indėlių mažėjimą;

- didelę paskolų portfelio dalį sudaro probleminės paskolos, kurių tiek pagrindinė paskolos suma, tiek palūkanos nebus sumokėtos laiku, t.y. sumažės grynujų pinigų įplaukos;
- laukiama, kad artimiausiu metu bus panaudotos didelės kredito linijos;
- egzistuoja tamprus ryšys tarp gyventojų indėlių sąskaitų ir finansinių problemų įvairiose ūkio šakose, kurios pasireiškia darbo užmokesčio mažėjimu;
- buvo suteiktos didelės paskolos ūkio šakoms, kurios dabar turi ar ateityje turės finansinių problemų;
- visuomenėje pasklinda neigiama informacija apie bankinę sistemą, gresia domino efektas.

Vyriausybės vertybiniai popieriai yra viena iš likvidžiausių banko turto dalių. Bankas iš išdo trumpalaikių ir ilgalaikių vertybinių popierių sudaro tokį vertybinių popierių portfelį, kad tam tikra dalis išdo vertybinių popierių yra išperkami nustatytą laikotarpį arba esant likvidžių lėšų poreikiui parduodami ir gautos lėšos naudojamos einamiesiems likvidumo poreikiams tenkinti arba tolesnėms investicijoms į vertybinius popierius. Finansų Maklerio skyrius stebi VVP išpirkimą ir apie tai prieš savaitę informuoja Išdo departamentą, kuris atsižvelgdamas į lėšų poreikius ir numatytus limitus reguliuoja tolesnes investicijas į VVP. Jei numatoma toliau investuoti į VVP, tai Išdo departamentas virš patvirtinto limitu teikia pasiūlymą rizikų valdymo komitetui, kuris priima sprendimą investicijas į VVP siūlymą valdybai. Prognozuojant likvidžių lėšų poreikį, Išdo departamentas suderina su FMS turimų skolos vertybinių popierių pardavimą reikiamai lėšų sumai sukaupti. Analizuojamu laikotarpiu investicijos į VVP išaugo nuo 46 590 tūkst. Lt 2008 metais iki 168 904 tūkst. Lt 2010 metais. Turto struktūroje investicijos į VVP atitinkamai išaugo nuo 6,2 % 2008 metais iki 19,8 % 2010 metais.

Banko likvidumo ir pelningumo konfliktas yra pagrindinė problema, kurią bankas sprendžia investuodamas savo pinigines lėšas. Iš vienos pusės, banko vadovybę spaudžia akcininkai, norėdami gauti didesnę pelną, kuri būtų galima gauti iš rizikingų operacijų su vertybiniais popieriais ir rizikingų paskolų, o iš kitos pusės, banko vadovybė gerai žino, kad tokie veiksmai mažina banko likvidumą, kuris reikalingas norint patenkinti banko indėlininkų reikalavimus. 2008 – 2010 m. bankas nutarė prisiimti mažesnę likvidumo riziką, labiau orientuotis į trumpalaikius finansinius produktus ir tuos, kurie turi antrinę rinką, todėl skolos VP portfelis grynąja verte nagrinėjamu laikotarpiu žymiai išaugo.

Klientams skolinamų lėšų portfelio pokyčiai taip pat apibūdina banko likvidumo situacijos kitimą. UAB Medicinos bankas nagrinėjamu laikotarpiu įvyko šie esminiai pokyčiai paskolų portfelio struktūroje (žr.5 lentelę):

- beveik 7 kartus sumažėjo paskolos suteiktos pagal atpirkimo sutartis t.y. banko klientai ir Bankas, finansų krizės sąlygomis praktiškai nustojo naudoti šį spekuliacinį investicinį instrumentą;
- beveik 7 kartus sumažėjo kreditavimas pagal faktoringo sutartis. Nors ir anksčiau šis kreditavimo instrumentas nebuvo labai populiarus ženklus jo naudojimo sumažėjimas rodo, kad bankas žymiai griežčiau pradėjo vertinti klientų riziką;
- beveik 8 kartus išaugo sąskaitų kredito naudojimas kreditavimo procese. Kadangi sąskaitos kreditas yra trumpalaikio kreditavimo instrumentas jo naudojimo augimas rodo, kad Bankas stengiasi labiau susieti kreditavimo resursų ir kreditavimo instrumentų trukmes tuo pačiu didindamas savo likvidumą;
- ženkliai išaugo suformuotų atidėjimų galimai probleminėms paskoloms apimtys. Jei 2008 metais paskolų vertės sumažėjimas sudarė 3,04 % paskolų ir gautinų sumų grynosios vertės tai 2010 šis dydis sudarė jau 16,6% paskolų portfelio grynosios vertės. Tai rodo, kad bankas atsakingai atlieka suteiktų paskolų monitoringą, o pagrindinis metodas vertinant suteiktas paskolas yra individualus suteiktų paskolų vertinimas, nes būtent tokio vertinimo rezultate yra suformuotos pagrindinės atidėjinių sumos;
- bendrai paskolų portfelio likučio grynąja verte pokyčiai buvo nežymūs: visu nagrinėjamu laikotarpiu - 2008 – 2010 metais paskolų portfelio likutis išaugo 5,4 % ,o per paskutinius du 2009 ir 2010 sumažėjo tik 1,1 %.

UAB Medicinos bankas paskolų portfelyje 2008 – 2010 metais įvykę pokyčiai žymiai švelnesni nei visame Lietuvos komercinių bankų sektoriuje. Visų komercinių bankų paskolų portfelio apimtys per tris metus sumažėjo 18,3 %, o per paskutinius du metus – 5,2%. Tiesa visame bankiniame sektoriuje suformuoti atidėjiniai galimai probleminėms paskoloms buvo santykinai mažesni, 2010 m gale jie sudarė 8,6% paskolų portfelio likučio grynosios vertės.

UAB Medicinos bankas ir viso komercinių bankų sektoriaus rodiklių skirtumai kyla iš to, kad siekdamas valdyti likvidumo riziką bankas kasdien stebi būsimus tikėtinus pinigų srautus iš klientų ir bankinės veiklos, kas yra turto / įsipareigojimų valdymo proceso dalis. Valdyba nustato limitus minimaliai besibaigiančio termino lėšų daliai, kad būtų pakankamai lėšų išmokėti indėliams, bei nustato minimalų tarpbankinių ir kitų skolinių įsipareigojimų lygį, kuris būtų panaudotas, jei netikėtai padidėtų pareikalavimai įsipareigojimų gražinimui.

UAB Medicinos bankas kreditavimo veikla ir atidėjiniai (tūkst. Lt)

	2008	2009	2010
Paskolos klientams įskaitant trumpalaikius diskontuotus vekselius	472 930	523 275	562 328
Paskolos suteiktos pagal atpirkimo sutartis	11 989	7 657	1 728
Sąskaitos kreditai	2 368	1 052	18 707
Faktoringas	1 564	508	236
Individualiai nustatytas vertės sumažėjimas	(14 053)	(26 157)	(81 959)
Bendrai nustatytas vertės sumažėjimas	(380)	(746)	(987)
Paskolos ir gautinos sumos grynąja verte	474 418	505 589	500 053

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal UAB Medicinos bankas duomenis

Prielaidas klientams skolinamų lėšų portfelio augimui sudarė augantis fizinių ir juridinių asmenų terminuotųjų indėlių portfelis. Dėl greito privačių asmenų terminuotų indėlių augimo dauguma indėlių yra nuo 6 iki 13 mėnesių termino. Kelerių metų Banko statistika rodo, jog Banko veikla užtikrina stabilų šio finansavimo didėjimą, taip pat dauguma šio finansavimo yra pratęsimi po termino pabaigos, o tai leidžia investuoti šias lėšas į ilgesnio laikotarpio finansinį turtą.

Nežiūrint į tai, kad nagrinėjamu laikotarpiu pasireiškė pats pasaulinės finansų krizės pikas Bankui pavyko sėkmingai pritraukti resursus (žr. 9 lentelė). Resursų pritraukimo srityje pastebėtos tokios tendencijos:

- Banko įsipareigojimai klientams 2008 - 2010 metų laikotarpiu išaugo 35 % nuo 501 645 tūkst. Lt iki 677 670 tūkst. Lt, kas ženkliai viršijo paskolų portfelio pokyčius kartu su suformuotais atidėjiniais galimai probleminėms paskoloms;
- vertinant įsipareigojimų klientams struktūrą svarbu pažymėti tai, kad tiek pat 35 % augo pagrindinė įsipareigojimų klientams grupė; įsipareigojimai fiziniams asmenims, sudarantys 65 % visų banko įsipareigojimų klientams. Tai leidžia teigti, kad net krizės laikotarpiu Banko įsipareigojimų augimas buvo pakankamai tvarus.

6 lentelė

UAB Medicinos bankas įsipareigojimams klientams (tūkst. Lt)

	2008	2009	2010
Privatūs asmenys	327 066	436 081	440 430
Privačios įmonės	69 626	91 776	139 608
Finansų institucijos	53 352	36 271	36 394
Valstybinės ir biudžetinės organizacijos	51 324	39 169	61 238
Kiti	277	-	-
Viso	501 645	603 296	677 670

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal UAB Medicinos bankas duomenis

Vertinant visą Banko akcininkų nuosavybę ir įsipareigojimus reikia pažymėti, kad Banko įsipareigojimų struktūroje didžiausią dalį užima indėliai, jų dalis per paskutinius 3 metus išaugo nuo vidutiniškai 74,1 % iki 83,4 % visų pasyvų. Būdinga bendra visų Banko akcininkų nuosavybės ir įsipareigojimų augimo tendencija, per paskutinius 3 metus jie išaugo 14,5 %. Taip pat išryškėja tai, kad Banko savininkai stengiasi tai pat didinti akcininkų nuosavybės dalį. Per 2008 – 2010 m. ji išaugo 4,7 % nuo 91 753 tūkst. Lt iki 96 089 tūkst. Lt, tiesa visos akcininkų nuosavybės ir įsipareigojimų struktūroje akcininkų dalis sumažėjo nuo 12,3 % 2008 metais iki 11,3 % 2010 metais.

7 lentelė

UAB Medicinos bankas akcininkų nuosavybės ir įsipareigojimų pagrindinių straipsnių dinamika 2008 – 2010 m. (tūkst. Lt)

	2008	2009	2010
Visa akcininkų nuosavybė ir įsipareigojimai	745 948	804 590	853 780
Indėliai	553 312	625 414	712 376
Akcininkų nuosavybė	91 753	94 628	96 089
Kiti įsipareigojimai	101 183	84 584	45 313

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal UAB Medicinos bankas duomenis

Iš tikrųjų Banko savininkų indėlis Banko likvidumo palaikyme žymiai didesnis. Bankas 2006 m. birželio mėn. gavo pirmą 10.000 tūkst. eurų (34.528 tūkst. litų ekvivalentas) subordinuotąją paskolą iš didžiausio akcininko. 2010 m. birželio 15 d. ši subordinuotosios paskolos sutartis buvo nutraukta, ir lėšos pervestos į specialios paskirties rezervą nuostoliams dengti.

Bankas 2008 m. liepos mėn. gavo antrą 10.000 tūkst. eurų (34.528 tūkst. litų ekvivalentas) subordinuotąją paskolą iš didžiausio akcininko. 2010 m. rugpjūčio 16 d. pasirašytas papildomas susitarimas, kuriuo susitarta pratęsti paskolos grąžinimo terminą iki 2016 m. birželio 1d. Už paskolą mokamos trijų mėnesių LIBOR , pridėdant 0,2 proc. maržą, metinės palūkanos (2010 m. gruodžio 31 d. – 1,03438 proc.). Paskolos sutartyje numatyta galimybė konvertuoti paskolą į akcinį kapitalą, tačiau jokių konkrečių sąlygų sutartis nenurodo.

Lietuvos banko valdybos nutarimu Bankui leista gautą subordinuotąją paskolą įskaityti į Banko antro lygio kapitalą.

Apibendrinant gautus rezultatus galima teigti, kad UAB Medicinos bankas likvidumo valdydamas pasyvus, stengiasi kaip įmanoma daugiau išplėsti akcininkų nuosavybės ir stabilių indėlių bazę, tai suteikia bankui papildomo stabilumo, nes tokie indėlininkai nepaliks banko susidarius sudėtingesnei situacijai.

3.2. Banko likvidumo rodiklių analizė ir vertinimas

pagal, Lietuvos banko reikalavimus - likvidus turtas turi sudaryti ne mažiau kaip 30% trumpalaikių banko įsipareigojimų. UAB Medicinos bankas likvidumo rizikos laikosi nuostatos, kad likvidumo normatyvas neturi būti mažesnis kaip 32%, tačiau atliekant prognozinį skaičiavimą šio rodiklio minimali reikšmė imama 35%.

8 lentelė

Medicinos banko likvidumo rodiklio kitimas 2008 m. – 2010 m.

	Kovo 31 d.	Birželio 30 d.	Rugsėjo 30 d.	Gruodžio 31 d.
2008m.	54,20%	48,80%	58,00%	59,43%
2009 m.	60,58%	62,38%	58,35%	55,31%
2010 m.	59,46%	60,28%	47,69%	54,25%

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal UAB Medicinos bankas duomenis

Pateiktoje lentelėje matome, kad 2008 - 2010 m. likvidumo rodiklis:

- kito, tačiau visada viršijo Lietuvos banko nustatytą normatyvą;

- likvidumo rodiklio svyravimai buvo gana ženklūs nuo 47, 69 % 2010 rugsėjo 30d iki 62,38 % 2009 birželio 30 d.

Medicinos banko rizikos valdymo komitetas, reguliuodamas likvidumo lygį pagrindinį atkreipia dėmesį į lėšų poreikių tendencijas ir lėšų šaltinių stabilumą. Bankas atlieka finansinį planavimą, kuris susideda iš kelių dalių:

- bendras banko vystymosi planavimas sudarant balansines, pelno (nuostolio) bei kitų ataskaitų prognozes;
- faktinių ir planuojamų pinigų srautų suvestinės;
- Banko riziką ribojančių rodiklių prognozavimas.

Bankas pakankamą likvidumo lygį turi užsitikrinti kasdieniais mokėjimais ir realiai įvertindamas banko galimybes naudoti tiek vidinius, tiek išorinius likvidumo papildymo šaltinius. Taip pat kasdien bankas / stebėti ryšį tarp turto ir skolinių įsipareigojimų terminų. Likvidumo valdymas grindžiamas pinigų srautų įeinančių į banką ir iš jo išeinančių analize ir prognozavimu. Planuojant pinigų srautus keliamas tikslas – įvertinti esamus bei prognozuojamus srautus, užtikrinti banko mokumą, optimaliai suderinti banko turto – įsipareigojimų struktūrą, siekiant maksimalaus pelningumo bei kitų nustatytų uždavinių įgyvendinimo.

9 lentelė

AB Medicinos bankas piniginių srautų grupavimas

<i>Piniginiai srautai skirstomi į:</i>	1. likvidžias ir nelikvidžias lėšas
	2. faktinius ir prognozuojamus judėjimus, įskaitant ir nebalansinius įsipareigojimus
	3. terminuotus ir neterminuotus sandorius
	4. nacionalinę ir užsienio valiutą (sudarant mėnesio prognozes)

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal UAB Medicinos bankas duomenis

Pinigų srautų prognozinis variantas sudaromas iš nelikvidžių terminuotųjų sandorių (juridinių ir fizinių asmenų paskolų, terminuotųjų indėlių) pagal realias sutartis ir iki 30% indėlių iki pareikalavimo. Sudarant indėlių portfelio judėjimo prognozę, terminuotieji indėliai suskirstomi į fizinių ir juridinių asmenų indėlius. Prognozuojant terminuotųjų indėlių portfelio kitimą, jo dydis nustatomas atsižvelgiant į faktinę terminuotųjų indėlių struktūrą pagal vidutinius terminus, jų išėmimo intensyvumą, naujų indėlių gavimo, turimų - pratęsimo praktines faktines reikšmes ir tendencijas.

Sudarant banko paskolų portfelio judėjimą iš būsimų pinigų srautų atimamos pagal turimas sutartis pradelstos paskolų sumos ir rezervas galimiems koregavimams, gražinimo vėlavimams. Prognozuojami pinigų judėjimai pagal paskolas, taip pat prognozuojami nebalansiniai įsipareigojimai pagal terminus, koreguojami pagal faktinį paskolų grįžtamumą ir tendencijas,

turimų nebalansinių įsipareigojimų poreikių tenkinimą, terminuotųjų indėlių, akcinio kapitalo kitimą, mokumo, reikalaujamo pelningumo bei veiklos riziką ribojančių rodiklių užtikrinimą.

Analogiškai įvertinus kitus terminuotus sandorius gaunamas bendras pinigų srautų rezultatas.

Remiantis faktiniais ir prognozuojamais pinigų srautais sudaroma banko pinigų srautų suvestinė. Banko prognozuojamas likvidumo rodiklis planuojamas sudarant finansinį planą metams į priekį. Šie skaičiavimai pakoreguojami kas ketvirtį. Artimiausiems 6 mėn. piniginiai srautai ir likvidumo rodiklis patikslinami kiekvieną mėnesį. Mėnesiui į priekį sudaromi srautai dienos tikslumu, tikslinami kiekvieną savaitę. Jeigu nėra esminių pakitimų terminuotųjų sandorių judėjimuose, bazinis pinigų srautų scenarijus kas savaitę neperskaičiuojamas, o tikslinamas kas mėnesį kartu su kitomis prognozėmis. Esant poreikiui šie skaičiavimai gali būti atliekami ir yra atliekami dažniau.

Likvidumo poreikis priklauso nuo faktinės tikimybės, kad reikės padengti tam tikrų įsipareigojimų dalį arba, kad dalis indėlinių paliks banką. Indėliai, kurių didelė atsiėmimo tikimybė, turi būti visiškai padengti likvidžiais aktyvais. Nustatydamas likvidaus turto poreikį Medicinos bankas esamus įsipareigojimus skirsto į tris grupes, kurioms nustatomas limitas:

- “karštiems pinigams” – didelio judrumo (kasdieniniams) įsipareigojimams įvykdyti korespondentinėse ir vienos nakties indėlių sąskaitose, atsižvelgiant į planuojamus kitos dienos pinigų srautus, laikoma suma 100% užtikrinanti kasdieninių klientų pavedimų, sąskaitos kreditavimo bei kitų banko nebalansinių įsipareigojimų, neatidėliotinių operacijų įvykdymą.

Klientų kiekvienos dienos atsiskaitymams litais ir valiuta vykdyti korespondentinėse ir vienos nakties indėlių sąskaitose turi būti ne mažiau kaip 5% visų indėlių iki pareikalavimo (neįskaitant planuotų lėšų) sumos.

- stabiliems įsipareigojimams - mažesnio judrumo įsipareigojimai (ilgą laiką su banku bendraujančių klientų atsiskaitomųjų sąsukų likučiai, fizinių asmenų lėšos iki pareikalavimo, įmonių sąskaitų, kuriose jos laiko savo likvidumo atsargas). Šie įsipareigojimai taip pat yra judrūs, tačiau neišeina iš banko vienu metu visi.

- “pagrindiniams” indėliams“ - stabiliausi ir lengviausiai prognozuojami įsipareigojimai (kaupiamieji indėliai, banko akcininkų ir geriausiai pažįstamų ir pastoviausių klientų terminuoti indėliai ir kt.). Šiems įsipareigojimams planuojama kaupti lėšas iš sugrįžtančių paskolų arba rasti alternatyvų finansavimo šaltinį.

Bankas grupuoja visus indėlius pagal terminus. Tai leidžia nustatyti, kokia indėlių suma bankas disponuos konkrečią dieną. Įgyvendinant indėlių politiką bankams verta naudotis skaičiavimais, kad būtų nustatytas vidutinis indėlių gyvavimo banke laikas (vidutinis indėlių likutis / indėlių išmokėjimo dienos apyvartos ir skaičiavimo periodu esamo dienų skaičiaus sandauga). Šis

rodiklis rodo depozitų (indėlių) stabilumo lygį. Indėlių stabilumo lygis turi reikšmės banko likvidumui. Bankams, vykdantiems agresyvią išsipareigojimų valdymo politiką, būdinga priklausomybė nuo stambių indėlių, todėl juos reikia nuolat stebėti ir analizuoti jų pastovumą. Banko priklausomybė nuo stambių indėlių gali būti apskaičiuota taip:

$$\text{PNSD} = (\text{SD} - \text{LI}) / (\text{PDA} - \text{LI})$$

Kur:

SD – stambūs indėliai

LI – laikinos investicijos (pav. investicijos į VP, tikintis juos parduoti);

PDA – pajamas duodantys aktyvai

Formulė parodo, kaip pagrindiniai pajamas duodantys banko aktyvai priklauso nuo stambių indėlių. Gauta rodiklio reikšmė padeda geriau įvertinti banko likvidumo pakitimus stambiausių depozitų atsiėmimo atveju.

Bankui svarbu, kaip įmanoma labiau išplėsti “pagrindinių depozitų” bazę. Tai suteikia bankui papildomo stabilumo, nes mažesnė tikimybė, kad tokie indėliai paliks banką susidarius probleminei situacijai.

Atsižvelgiant į gautus prognozuojamus pinigų srautus nustatomi paskolų portfelio dydžio, grįžtančių lėšų, kreditavimo nebalansinių išsipareigojimų limitai metams į priekį mėnesiais. Šie normatyvai priklauso nuo terminuotų indėlių portfelio dinamikos, paskolų gražinimo bei intensyvumo bei turimų finansinių prognozių.

Visus likvidumo rodiklius galima suskirstyti į pagrindinius, rekomenduojamus ir papildomus.

Pagrindiniai likvidumo rizikos rodikliai gaunami iš banko balansinės ataskaitos duomenų. Kai kuriuos bankų balansinių ataskaitų straipsnius galima naudoti kaip likvidumo poreikių atitikmenis (indėlius) ir likvidumo šaltinių atitikmenis (likvidųjį turtą, trumpalaikius VP, indėlius iki pareikalavimo ir t.t.). likvidumo rizika yra vertinama nustatant šių straipsnių santykį.

Rekomenduojamieji rodikliai išsamiau atspindi banko likvidumo poziciją. Skirtumas tarp likvidžiojo turto ir pasiskolintų lėšų palyginti su potencialiais likvidumo poreikiais gerai atspindi likvidumo riziką.

Papildomieji likvidumo rodikliai naudojami kitoms, specifinėms banko silpnosioms ir stipriosioms charakteristikoms atskleisti.

Likvidumo rodiklių dinamika 2008 m. – 2010 m.

Eil. Nr.	Likvidumo koeficientas	2008.	2009	2010.
	PAGRINDINIAI			
1.	<u>Likvidžiojo turto dydis *</u> Turtas iš viso	30,03%	32,97%	33,40%
2.	<u>Likvidžiojo turto dydis *</u> Indėliai	40,48%	42,41%	40,03%
3.	<u>Indėliai iki pareikalavimo **</u> Turtas iš viso	7,02%	9,81%	16,25%
4.	<u>Paskolos **</u> Indėliai	85,74%	80,84%	70,20%
	REKOMENDUOJAMI	2008	2009	2010
5.	<u>Likvidžiojo turto dydis iki 1 mėn.)+VVP *</u> Įsipareigojimai iki 1 mėn.	173,82%	214,94%	293,65%
6.	<u>(Indėliai – likvidžiojo iki pareik. Turto dydis) **</u> Aktyvai, duodantys pajamas	0,68	0,69	0,69
	PAPILDOMI			
7.	<u>Trumpalaikiai VVP *</u> Indėliai, iš viso	7,3%	14,08%	9,22%
8.	<u>Indėliai iki pareikalavimo **</u> Indėliai, iš viso	9,47%	12,62%	19,48%

Šaltinis: sudaryta autoriaus pagal UAB Medicinos bankas duomenis

* Likvidumo šaltinių įvertinimas - kuo didesnis koeficientas, tuo didesnė likvidžioji banko pozicija ir mažesnė likvidumo rizika.

** Likvidumo poreikių įvertinimas - kuo mažesnis koeficientas, tuo geresnė likvidžioji pozicija ir mažesnė likvidumo rizika.

Bankai privalo nuolat palaikyti savo likvidumą, t.y. tokią būklę, kuri leistų, realizuojant turimą turtą, greitai padengti skubius skolinius įsipareigojimus. Tam tikslui banko į banką ateinantys ir iš banko išeinantys pinigų srautai turi būti subalansuoti pagal terminus. Kadangi likvidumo būklei turi įtakos atskirų su turtu susijusių operacijų rizikos laipsnis, nes jos didėjimas mažina banko likvidumą tai likvidumo lygį taip pat veikia ir indėlių iki pareikalavimo, pastovių ilgalaikių indėlių ir paskolų, gaunamų iš kitų kreditorių, svoris banko turte.

Iš pateiktos lentelės matome, kad 2008 – 2010 m. Banko likvidumo rodikliai nebuvo pasiekę kritinės reikšmės.

Likvidžiojo turto dydžio bendrame turte rodiklis analizuojamu laikotarpiu visą laiką viršijo 30 %. Tai paprastas banko balanso turto dalies koeficientas, juo matuojami banko likvidumo šaltiniai, bet šis rodiklis neatskleidžia, koks yra likvidumo poreikis. Kuo rodiklio reikšmė didesnė, tuo likvidumas geresnis, tačiau rekomenduojama, kad ji būtų 20% – 50%. Kaip matome šis rodiklis atitinka mokslinėje literatūroje rekomenduojamus parametrus.

Likvidžiojo turto santykis su banke laikomais indėliais analizuojamu laikotarpiu visą laiką viršijo 40 %. Šis koeficientas žymiai detaliau nusako banko likvidumo poziciją. Jis parodo, kokią priimtinių depozitų dalį bankas laiko likvidžiujų aktyvų forma. Žinoma, kuo rodiklio reikšmė didesnė, tuo likvidumas geresnis. Indėlių straipsnis vardiklyje atspindi potencialų likvidumo poreikį. Taip pat čia dar reikia atsižvelgti į indėlių struktūrą (terminuotų ir indėlių iki pareikalavimo svoris). Galima teigti, kad šis rodiklis, nagrinėjamu laikotarpiu, buvo geras.

Indėlių iki pareikalavimo dalis Banko turte, analizuojamu laikotarpiu, svyravo tarp 7 – 16 procentų. Šis rodiklis panašus į likvidžiojo turto ir viso banko turto santykį, tačiau juo vertinamas potencialus likvidumo poreikis, o ne šaltiniai. Kuo šis rodiklis didesnis, tuo mažesnis banko likvidumas. Galima teigti, kad šis rodiklis, nagrinėjamu laikotarpiu, buvo geras. Tačiau 2010 metais artėjo prie kritinės 20% ribos.

Paskolų ir indėlių santykio rodiklis rodo kokia dalis banko suteiktų paskolų yra finansuojama pritrauktų indėlių sąskaita. Kuo šio rodiklio reikšmė mažesnė tuo geriau. Jis parodo kokia dalis potencialaus likvidumo poreikio yra „suvaržyta“ santykinai nelikvidžiam (ar mažiau likvidžiam) turte. Mažas rodiklio dydis rodo didelį likvidumą. Didelis rodiklio dydis rodo padidintą kredito riziką. Jeigu paskolų augimas paremtas trumpalaikiais išsipareigojimais, kurie dažniausiai yra brangesni, tai bankas gali susidurti su likvidumo problemomis ateityje. Todėl pernelyg spartus aktyvų augimas gali neigiamai paveikti būsimą banko likvidumą. Nagrinėjamu laikotarpiu šio rodiklio reikšmė mažėjo, todėl galime teigti, kad banko likvidumo situacija gerėjo.

Apžvelgus pagrindinius likvidumo rodiklius, parodančius banko likvidumo poreikių ir likvidumo šaltinių santykį galima teigti, kad nagrinėjamu laikotarpiu UAB Medicinos bankas rodikliai buvo geri ir nerodė, kad Bankui gali kilti pavojai susiję su likvidumo sumažėjimu ar praradimu. Potencialų likvidumo rizikos pavojų rodė tik indėlių iki pareikalavimo dalies Banko turte rodiklis, kuris analizuojamo laikotarpio pabaigoje išaugo iki 16,25 procento.

Kaip jau buvo minėta anksčiau rekomenduojamieji likvidumo rodikliai išsamiau atspindi banko likvidumo poziciją nes parodo skirtumą tarp likvidžiojo turto ir skolintų lėšų palyginant su potencialiais likvidumo poreikiais. Pagal šios grupės rodiklius likvidumo situacija Banke yra gera ir gerėja nes likvidaus iki vieno mėnesio ir VVP (tai yra turto, kuris taip pat priskiriamas

likvidžiausio turto kategorijai vertinant jo rinkos kainos aiškumą ir potencialų vartimo pinigais greitį) santykis su didžiausią likvidumo poreikį kuriančiais iki vieno mėnesio trukmės įsipareigojimais per 2008 – 2010 metus išaugo nuo 173 % iki beveik 300 %.

Papildomieji banko likvidumo rodikliai taip pat informuoja apie gerą banko likvidumo situaciją nagrinėjamu laikotarpiu. Apie tai galima spręsti iš to, kad nors trumpalaikių VVP kiekis lyginant su indėliais, nagrinėjamu laikotarpiu, svyravo apie 10 % ir tai nėra didelis likvidumo rezervas, tačiau indėliai iki pareikalavimo, tuo pačiu metu, sudarė 10 – 20 % visų indėlių, todėl galima teigti, kad trumpalaikių VVP rezervas Banke buvo pakankamas galimoms likvidumo problemoms spręsti.

IŠVADOS

1. Apibendrinant likvidumo problemos sampratą pateikiamą ekonominėje literatūroje, galima teigti, jog bankas yra likvidus, jeigu jo grynųjų lėšų ir kito likvidaus turto suma, taip pat galimybė greitai mobilizuoti lėšas iš kitų šaltinių yra pakankama visiems finansiniams įsipareigojimams padengti laiku.
2. Banko likvidžių lėšų poreikis pirmiausia priklauso nuo banko paskolų ir indėlių charakteristikų, taip pat nuo banko vidaus politikos (naujų padalinių steigimo planų, pasirinkto investavimo, strategijos planų), išorinės politikos (banko paslaugų įvairovė ir specializacija), kapitalo pakankamumo, balanso struktūros. Likvidžių lėšų poreikį netiesiogiai taip pat veikia ir politinė bei ekonominė šalies ar viso regiono padėtis, pinigų rinkos būklė, galimybė skolintis centriniame banke, vertybinių popierių rinkos išsivystymo lygis, įstatymų, reguliuojančių bankinę veiklą bei hipoteką, kokybė, klientų ir bankų patikimumas bei kiti veiksniai.
3. Bankai privalo nuolat palaikyti savo likvidumą, t.y. tokią būklę, kuri leistų, realizuojant turimą turtą, greitai padengti skubius skolinius įsipareigojimus. Tam tikslui banko į banką ateinantys ir iš banko išeinantys pinigų srautai turi būti subalansuoti pagal terminus. Kadangi likvidumo būklei turi įtakos atskirų su turtu susijusių operacijų rizikos laipsnis, nes jos didėjimas mažina banko likvidumą tai likvidumo lygį taip pat veikia ir indėlių iki pareikalavimo, pastovių ilgalaikių indėlių ir paskolų, gaunamų iš kitų kreditorių, svoris banko turte.
4. Efektyviausiomis ir labiausiai pagrįstomis likvidumo valdymo priemonėmis yra privalomųjų atsargų reikalavimai komerciniams bankams ir banko likvidumo normatyvas. Šie likvidumo užtikrinimo kriterijai turi būti vykdomi kiekvieną dieną, taip bankinė sistema išlieka stabili. Tačiau Banko likvidumo, normatyvas ir privalomosios atsargos vertinant banko likvidumą nėra pakankami, kadangi jie neįvertina dinaminės banko likvidumo poreikių ir šaltinių kilmės, todėl papildomai reikia atlikti banko likvidumo poreikių dinaminį įvertinimą.
5. UAB Medicinos bankas veiklos rizika valdoma laikantis principų, nustatytų Banko valdybos patvirtintoje Rizikos valdymo politikoje. Atitinkamos rizikos ribojamos taikant vidaus limitų sistemą. Banko rizikos struktūra yra tradicinė, ją sudaro kredito, palūkanų normos, užsienio valiutos kurso, likvidumo ir operacinė rizika.
6. UAB „Medicinos bankas“ už banko likvidumo rizikos valdymą yra atsakingas Rizikų valdymo komitetas. Jis atsakingas už rizikos strategiją ir principų, sistemos, politikų ir limitų įgyvendinimą. Jis yra atsakingas už pagrindinių rizikų padarinius bei valdo ir kontroliuoja tiesioginius rizikos valdymo sprendimus.
7. AB Medicinos bankas savininkų indėlis Banko likvidumo palaikyme labai didelis. Bankas 2006 m. birželio mėn. gavo pirmą 10.000 tūkst. eurų (34.528 tūkst. litų ekvivalentas) subordinuotąją

paskolą iš didžiausio akcininko. 2010 m. birželio 15 d. ši subordinuotosios paskolos sutartis buvo nutraukta, ir lėšos pervestos į specialios paskirties rezervą nuostoliams dengti. Bankas 2008 m. liepos mėn. gavo antrą 10.000 tūkst. eurų (34.528 tūkst. litų ekvivalentas) subordinuotąją paskolą iš didžiausio akcininko. 2010 m. rugpjūčio 16 d. pasirašytas papildomas susitarimas, kuriuo susitarta pratęsti paskolos gražinimo terminą iki 2016 m. birželio 1d. Už paskolą mokamos trijų mėnesių LIBOR, pridedant 0,2 proc. maržą, metinės palūkanos (2010 m. gruodžio 31 d. – 1,03438 proc.). Paskolos sutartyje numatyta galimybė konvertuoti paskolą į akcinį kapitalą, tačiau jokių konkrečių sąlygų sutartis nenurodo.

8. Išanalizavus Lietuvos banko nustatyto likvidumo rodiklio kitimą UAB Medicinos bankas 2008 – 2010 nustatyta, kad šis rodiklis kito kito, tačiau visada viršijo Lietuvos banko nustatytą normatyvą. Likvidumo rodiklio svyravimai buvo gana ženklūs nuo 47, 69 % 2010 rugsėjo 30d iki 62,38 % 2009 birželio 30 d. Medicinos banko rizikos valdymo komitetas, reguliuodamas likvidumo lygį pagrindinį atkreipia dėmesį į lėšų poreikių tendencijas ir lėšų šaltinių stabilumą. Bankas atlieka finansinį planavimą.
9. Apžvelgus pagrindinius likvidumo rodiklius, parodančius banko likvidumo poreikių ir likvidumo šaltinių santykį galima teigti, kad nagrinėjamu laikotarpiu UAB Medicinos bankas rodikliai buvo geri ir nerodė, kad Bankui gali kilti pavojai susiję su likvidumo sumažėjimu ar praradimu. Potencialų likvidumo rizikos pavojų rodė tik indėlių iki pareikalavimo dalies Banko turte rodiklis, kuris analizuojamo laikotarpio pabaigoje išaugo iki 16,25 procento.
10. Rekomenduojamieji likvidumo rodikliai išsamiau atspindi banko likvidumo poziciją nes parodo skirtumą tarp likvidžiojo turto ir skolintų lėšų palyginant su potencialiais likvidumo poreikiais. Pagal šios grupės rodiklius likvidumo situacija Banke yra gera ir gerėja nes likvidaus iki vieno mėnesio ir VVP (tai yra turto, kuris taip pat priskiriamas likvidžiausio turto kategorijai vertinant jo rinkos kainos aiškumą ir potencialų virtimo pinigais greitį) santykis su didžiausią likvidumo poreikį kuriančiais iki vieno mėnesio ir VVP (tai yra turto, kuris taip pat priskiriamas likvidžiausio turto kategorijai vertinant jo rinkos kainos aiškumą ir potencialų virtimo pinigais greitį) santykis su didžiausią likvidumo poreikį kuriančiais iki vieno mėnesio trukmės įsipareigojimais per 2008 – 2010 metus išaugo nuo 173 % iki beveik 300 %.
11. Papildomieji banko likvidumo rodikliai taip pat informuoja apie gerą banko likvidumo situaciją nagrinėjamu laikotarpiu. Apie tai galima spręsti iš to, kad nors trumpalaikių VVP kiekis lyginant su indėliais, nagrinėjamu laikotarpiu, svyravo apie 10 % ir tai nėra didelis likvidumo rezervas, tačiau indėliai iki pareikalavimo, tuo pačiu metu, sudarė 10 – 20 % visų indėlių, todėl galima teigti, kad trumpalaikių VVP rezervas Banke buvo pakankamas galimoms likvidumo problemoms spręsti.

DAMANAUSKAS, Donatas. (2010) *Commercial Bank Liquidity Management*. Graduation Paper. Kaunas: Kaunas Faculty of Humanities, Vilnius University, 54 p.

SUMMARY

The main purpose of this work is to describe liquidity risk of the bank, its parameters, the necessity of the management, obligation assets operation tendencies and opportunities.

Object of the research – liquidity risk management in banking.

The essence of liquidity management lies in the ability to decide on what level of liquidity is sufficient for the bank to meet its commitments and receive income simultaneously. The issue of liquidity is raised due to the specific nature of credit companies. They operate as mediates between the owners of material resources and debtors; the majority of bank assets do not belong directly to the bank. Therefore the processes of technological development and market globalization challenge the nature of bank liquidity management.

The 1st part contains the main characteristics of liquidity and liquidity risk theory. The main liquidity management evaluation reach and managing of the bank are described in this chapter.

The 2nd part research of the liquidity risk parameters and criterions. Liquidity indicators are described. The chapter enlarges on obligation assets functions and internals.

The 3rd part is properly done liquidity risk analysis and the estimation of UAB Medicinos bankas, according to the system of indices of liquidity.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. ADMANS, J. (2001). *Rizika*. Vilnius: Poligrafija ir informatika, p.272. ISBN 9986-850-33-9.
2. ADREW (2007) Bank Liquidity Management [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 15d.]. Prieiga per internetą: < <http://ozrisk.net/2007/10/09/bank-liquidity-management/> >
3. Bank liquidity management [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 15d.] (2009). Prieiga per internetą: < <http://www.uk.atosconsulting.com/NR/rdonlyres/1E670B47-B658-41AD-B041-500645C41291/0/BankLiquidityManagementFactsheet26120509.pdf> >
4. Basel Committee on Banking Supervision (2009). International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring - consultative document. [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. kovo 15d.]. Prieiga per internetą: <http://www.bis.org/publ/bcbs165.htm>
5. BASEL COMMITTEE ON BANKING SUPERVISION (BCBS) (2000). Principles for the Management of Credit Risk. [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. gruodžio 15d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.bis.org/publ/bcbs75.pdf> >
6. BAGDONIENĖ, R. (2000). Užsienio valiutos kurso rizikos valdymo tobulinimas Lietuvos įmonėse: daktaro disertacijos santrauka: socialiniai mokslai, ekonomika. Vilnius, p. 35.
7. BESSIS, J. (2001). Risk management in banking. West Sussex: John Willey & sons. 2nd ed. 430 p. ISBN 0471974668.
8. BURACĖS, A., SVECEVIČIUS, B. (1994). *Biznio, bankų, biržos terminų žodynas–žinytas*. Vilnius: Žodynas. p. 437. ISBN 9986465060.
9. CARL O. (2002) Risk management in emerging market. How to survive and prosper. 44 p. ISBN 0 273 65618 X.
10. CROUHY, M., GALAI, D., MARK, R. (2001). Risk management. New York: McGraw-Hill p. 717. ISBN 007135319.
11. DEMPSTER, M. A. H. (2002) Risk management. Value at risk and Beyond. University of Cambridge. 290 p. ISBN: 9780521781800
12. DOWN K.(2001) Beyond value at risk: the new science of risk management. Wiley and Sons, Chichester.456 p. ISBN: 6770.621781452
13. GAULIA, Algimantas ir MAČERINSKIENĖ, Irena (2006) *Adaptation of bank's x risk management model to the new basel capital accord using algorithm based on paired comparison* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 15d.]. Prieiga per internetą: < http://www.leidykla.eu/fileadmin/Vadyba/11/lgimantas_Gaulia_Irena_Macerinskiene.pdf>
14. GEGUŽIS, A. (2003). Neapibrėžtumo ir rizikos samprata ekonomikoje // *Ekonomika*, Nr. 62,p. 63-81.
15. GRONSKAS, V. (1993). *Rizika rinkos ekonomikoje* // *Inžinerinė ekonomika*, Nr.4, p.116-120.

16. GRONSKAS, V. (2003). Rizika mišrioje ekonomikoje: samprata ir sandara // Inžinerinė ekonomika, Nr. 3(34), p. 46-53.
17. JASEVIČIENĖ, F., MINIOTIENĖ, R., STANKEVIČIENĖ, V. (2000). Bankų rizikos: sisteminis požiūris. Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas, p.76. ISBN9986878039
18. JASIENĖ, M. (1998). *Palūkanų normos rizikos valdymas*. Vilnius: Lietuvos bankininkystės, draudimo ir finansų institutas, p.60. ISBN 9986-878-08-X
19. JOHNSON, H.J. (2000). Global financial institution and markets Bank Asset/Liability management. Blackwell Publishers Ltd, p.633. ISBN 1557869928.
20. *Instruction CPO/B-2000/3 on bank liquidity* [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. gruodžio 05d.] (2000). Prieiga per internetą: < <http://www.bancocentral.tl/Download/Regulations/CPO-2000-3.pdf> >
21. IVAŠKEVIČIUS Deividas, SAKALAS Algimantas. (1997) *Bankų vadyba*. Kaunas: Technologija, 239 p. ISBN 9986-13-548-6
22. KANCEREVIČIUS, G. (2004). Finansai ir investicijos. Kaunas: Smaltijos leidykla, p.880. ISBN 8886-04-0928
23. KNIGHT, F.H (1921). Risk, Uncertainty and Profit. [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. gegužės 02d.] Prieiga per internetą <http://www.econlib.org/library/Knight/knRUP11.html#bottom>
24. KROPAS, S., ČIAPAS, L., ŠIDLAUSKAS, G., VENGRAITIS, D. (1998) Banko finansų valdymas. 175 p.
25. LASKIENĖ, D., SNIEŠKA, V. (2003). *Verslo rizikos samprata ir struktūra* // Inžinerinė ekonomika, Nr. 3 (34), p 55-60.
26. Lietuvos bankas. Kredito įstaigų veiklos apžvalgos. [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. balandžio 20d.]. Prieiga per internetą http://www.lbank.lt/kredito_istaigu_apzvalgos
27. MCGEE ir ROBERT T. (2007) *Strategies for a liquidity crisis*. [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. kovo 15d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.allbusiness.com/government/government-bodies-offices/5492759-1.html> >
28. MAYER T., DUESENBERY J.S. ir ALIBER R.Z. (1995) *Pinigai, bankai ir ekonomika*. ISBN 9986-02-045-X: 30.00
29. Medicinos bankas. Banko finansines ataskaitas [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. balandžio 20d.]. Prieiga per internetą <http://www.medbank.lt/apie-medicinos-banka.html>
30. NIGEL J. ir ARTHUR A. (2008) Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. gruodžio 10d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.bis.org/publ/bcbs138.pdf> >

31. ORIOL A., ERLIND N. ir MURIEL T. (2005) *Evidence on bank liquidity holdings from a panel of UK-resident banks* [interaktyvus], [žiūrėta 2010 m. gruodžio 10d.]. Prieiga per internetą: < <http://www.bis.org/bcbs/events/rtf05AspachsNierTiesset.pdf> >
32. PHILIPPE J. (2003) *Financial risk manages, Handbook second edition*. John Wiley & Sons, Inc., Hoboken, New Jersey, 275 p. ISBN 0-471-43003-X
33. RAMONAS K. (2002) *Komerciniai bankai ir jų priežiūros raida Lietuvoje*. Pinigus studijos. Nr.3 ISSN 1392-2637
34. RONALD S. (2009) *THE BANK LIQUIDITY CRISIS AND ASSET-BASED LENDING* [interaktyvus], [žiūrėta 2009 m. gruodžio 15d.]. Prieiga per internetą: < http://www.vedderprice.com/docs/pub/a2b64514-7ae6-4814-bfd1-1d3b19698311_document.pdf#page=1 >
35. СЕВРУК, В.Т. Риски финансового сектора Российской Федерации [interaktyvus], [žiūrėta 2011 m. balandžio 11.]. Prieiga per internetą: <http://easyschool.ru/books/7/4/>
36. STAŠKEVIČIUS, J.A., BAGDONIENĖ R. (2000). Užsienio valiutos kurso rizikos matavimo metodai
37. ir jų taikymas Lietuvoje // *Ekonomika*, Nr. 51, p. 115-125.
38. ŠEVČENKO, G., USTINOVIČIUS, L., BALSEVIČ, R. (2004). Rizikos klasifikacija kaip esminis banko rizikos valdymo įrankis // *Ūkio technologinis vystymas X tomas*, Nr.2, p. 47-55.
39. XAVIER F, JEAN-CHARLES R. (1999) *Microeconomic of bank*. Massachusetts institute of technology, 227-231 p. ISBN 0-262-06193-7
40. VAŠKELAITIS, V. (2003) *Pinigai: komerciniai bankai ir jų rizikos valdymas: teorija ir praktika*. Vilnius: Lietuvos mokslas, 363 p. ISBN 9986-795-21-4